

Зауставимо насиље
Остваримо равноправност

ИЗВЕШТАЈ О ОСТВАРЕНОМ НАПРЕТКУ У СПРОВОЂЕЊУ ПЕКИНШКЕ ДЕКЛАРАЦИЈЕ И ПЛАТФОРМЕ ЗА АКЦИЈУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Влада Републике Србије

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

UNITED NATIONS
SERBIA

ИЗВЕШТАЈ О ОСТВАРЕНИМ НАПРЕТКУ У СПРОВОЂЕЊУ ПЕКИНШКЕ ДЕКЛАРАЦИЈЕ И ПЛАТФОРМЕ ЗА АКЦИЈУ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Издавач: Повереник за заштиту равноправности

За издавача: Милан Антонијевић, повереник за заштиту равноправности

Дизајн и прелом: MIYS DESIGN

Место и година објављивања: Београд, јануар 2026.

ISBN 978-86-88851-75-6

Извештај представља заједничку активност Повереника за заштиту равноправности и Програма Уједињених нација за развој (УНДП) у Србији. Извештај је припремљен у оквиру пројекта „Зауставимо насиље – Остваримо равноправност“, који заједнички спроводе агенције УН-а у Србији, УНДП, УНФПА, УНИЦЕФ и UN Women, у партнерству са Владом Републике Србије, уз подршку Владе Шведске.

Ауторка извештаја је Јелена Ћериман. Садржај извештаја је одговорност ауторке. Изнети ставови не одражавају нужно ставове Повереника за заштиту равноправности, Владе Републике Србије, Уједињених нација, наведених агенција УН-а, нити Владе Шведске.

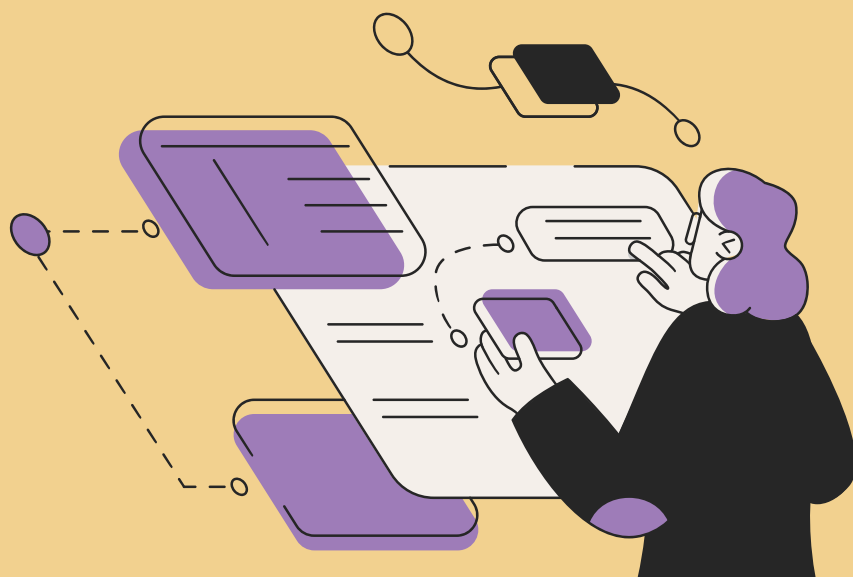

САДРЖАЈ

СПИСАК ТАБЕЛА.....	4
Увод	5
Контекстуализација анализе.....	9
I Нормативно-стратешки оквир у области родне равноправности	13
II Институционални механизми за родну равноправност	22
III Родно осетљива статистика и Индекс родне равноправности.....	25
Анализа примене Пекиншке декларације у Републици Србији у четири области.....	29
1. Образовање и обука жена.....	30
2. Жене и привреда.....	40
3. Жене на власти и у одлучивању.....	54
4. Жене и медији	61
Закључци и препоруке за даље деловање.....	70
Литература.....	77

СПИСАК ТАБЕЛА

Табела 1. Упоредна табела индикатора у области Образовање и обука жена

Табела 2. Кључни индикатори и трендови у области образовања

Табела 3. Упоредна табела индикатора у области Жене и привреда

Табела 4. Кључни индикатори и трендови у области привреде

Табела 5. Запосленост жена у Србији (2024)

Табела 6. Упоредна табела индикатора у области Жене на власти и у одлучивању

Табела 7. Кључни индикатори и трендови у области Жене на власти и у одлучивању

Табела 8. Упоредна табела индикатора у области Жене и медији

Табела 9. Кључни индикатори и трендови у области Жене и медији

УВОД

Пекиншка декларација и Платформа за деловање¹, усвојене 1995. године, представљају темељни документ за унапређење родне равноправности и оснаживање жена у различитим аспектима друштвеног живота. Са својих 12 стратешких области, Пекиншка декларација нуди свеобухватан оквир за идентификацију и решавање системских препрека које отежавају побољшање положаја девојчица, девојака и жена. Тридесет година након усвајања Пекиншке декларације, она остаје релевантна платформа за процену напретка и постављање нових циљева у борби за родну равноправност уопште.

Иако се циљеви Пекиншке декларације односе на широк спектар тема, овај извештај се фокусира на четири кључне области које су издвојене као приоритетне: образовање и обука жена, економско оснаживање жена, њихово учешће у власти и одлучивању, и положај жена у медијима. Избор ових области одражава њихову важност и у досадашњем раду Повереника за заштиту равноправности Републике Србије (у даљем тексту Повереник). Повереник је независан, самосталан и специјализован државни орган који је формиран на основу Закона о забрани дискриминације² у циљу спречавања свих видова, облика и случајева дискриминације, заштите равноправности физичких и правних лица у свим областима друштвених односа, као и унапређивања остваривања и заштите равноправности.

¹ Пекиншка декларација и Платформа за деловање. (1995). Доступно на: https://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2017/03/Pekinska_deklaracija_i_Platforma_delovanja1.pdf

² Закон о забрани дискриминације (2021). „Службени гласник РС”, бр. 22 од 30. марта 2009, 52 од 24. маја 2021. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2009/22/1/reg>

Пракса Повереника указује на континуирану неједнакост жена у Републици Србији у свим сферама друштвеног живота, при чему је посебно изражена дискриминација у области рада, економије, образовања и учешћа у процесима одлучивања. Међутим, узроци ових разлика не могу се свести искључиво на дискриминаторне праксе, већ их је неопходно сагледати у ширем друштвеном контексту. Доминантне друштвене норме и стереотипи о улогама жена и мушкараца још увек представљају значајну препреку равноправности, одржавајући структуре моћи које фаворизују мушкарце. Анализа ових механизма је кључна за разумевање баријера с којима се жене суочавају, као и за развој политика које би омогућиле већу родну равноправност.

Од оснивања институције Повереника, област рада и запошљавања континуирано се налази међу најзаступљенијима по броју поднетих притужби и представља један од најчешћих разлога обраћања грађана и грађанки институцији³. У области рада и запошљавања је посебно присутна дискриминација на основу година старости када је у питању тзв. „средња“ генерација, где су дискриминацији превасходно изложене жене које се без обзира на ниво образовања теже запошљавају, имају мање зараде за исти посао, теже напредују и послодавци их лакше отпуштају.

Пракса Повереника указује и на присутност дискриминације деце, најчешће у области образовања, при чему се најчешћа обраћања односе на потребу за обезбеђењем довољног броја и континуитета различитих услуга као што је услуга личног пратиоца деци, у случајевима сегрегације ромских ученика у појединим одељењима, обезбеђивања бесплатних уџбеника на територији Републике Србије итд. И бројна истраживања показују да су дискриминацији неретко изложена деца ромске националности као и да су у посебно тешком положају девојчице које чешће погађају присилни рани, принудни и дечји бракови. Поред разматрања и давања мишљења у конкретним случајевима, Повереник је у циљу унапређења положаја деце током година упутио више препорука мера и иницијатива органима јавне власти, а свеобухватно сагледавање стања и препоруке за унапређење равноправности деце дате су у Посебном извештају Повереника о дискриминацији деце⁴.

У Републици Србији је, током постсоцијалистичке транзиције, развој институционалног оквира за родну равноправност довео до постепеног унапређења положаја жена у јавном животу, посебно кроз примену механизма као што су изборне квоте и друге мере афирмативне акције.

³ Повереник за заштиту равноправности. (2019). *Посебан извештај о дискриминацији у области рада и запошљавања*. Београд: Повереник за заштиту равноправности. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/posebni-izvestaji/>

⁴ Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/posebni-izvestaji/>

Ипак, упркос овим позитивним корацима, учешће жена у структурама власти и одлучивања остаје недовољно равномерно распоређено. Док се на појединим нивоима бележи већи степен заступљености жена, нарочито у законодавним телима и секторима друштвених делатности, на позицијама извршне власти и у областима које носе већи економски и политички утицај њихова присутност је и даље ограничена. Та неуједначеност указује на присуство дубљих структурних баријера – како институционалних, тако и друштвених – које условљавају родну динамику моћи унутар политичког и управљачког система. Повереник редовно прати динамику учешћа жена у органима јавне власти и податке о томе на годишњем нивоу пружа у својим редовним извештајима, а иницијативама и препорукама мера указује на неопходност веће заступљености жена приликом формирања органа извршне власти, избора за чланове САНУ или увођења квота за жене у органима управљања јавних и приватних предузећа.

Унапређење квалитета живота свих грађана захтева дубље разумевање концепта људских права и механизма њихове заштите, уз висок степен информисаности и свести. Стога је кључно имати у виду да рад у овим областима подразумева стварање друштвеног дискурса и културног обрасца у коме се дискриминација недвосмислено осуђује, а равноправност афирмише и подржава. То подразумева доследну примену антидискриминационог правног оквира од стране свих органа јавне власти, континуирано праћење међународне и

домаће праксе и политика, као и ефикасно функционисање институција надлежних за заштиту од дискриминације, укључујући и Повереника, али и друге актере попут судова, локалних самоуправа, органа и организација, као и укључивање самих грађана и грађанки – превасходно припадника и припадница друштвених група које су у већем ризику од дискриминације у процесе одлучивања и руковођења. Управо из овог разлога Повереник у континуитету реализује обуке и едукације свих друштвених актера о појму и облицима дискриминације, као и механизмима заштите. У обликовању друштвеног дискурса значајну улогу имају и медији, због чега Повереник реализује и низ активности усмерених на подстицање недискриминаторног извештавања, укључујући доделу годишње награде за толеранцију новинарима чији прилози доприносе афирмацији равноправности, као и изразу приручника, спровођење обука за новинаре и уреднике и анализе медијског садржаја у циљу праћења примене антидискриминационих прописа. Ове активности имају за циљ унапређење медијске праксе и јачање одговорности медија у борби против дискриминације.

Циљеви Пекиншке декларације служе као глобални оквир за унапређење положаја жена, а Република Србија је, као потписница, преузела обавезу да примењује њене одредбе у складу са националним контекстом и потребама. Имајући у виду наведено, Повереник прати и анализира примену одговарајућих циљева Пекиншке декларације и Платформе за деловање у набројаним областима, и то у кон-

тексту националних политика и законодавног оквира, као и ефеката њихове примене у пракси, с обзиром на важност унапређења родне равноправности и спречавања родно засноване дискриминације. Овај извештај је сачињен тако да не представља само ретроспективну анализу, већ и визију за будућност. Извештај представља прилику за целовито и систематско сагледавање напретка у области родне равноправности, што омогућава планирање будућих корака и осмишљавање конкретних активности усмерених на превазилажење постојећих препрека, са циљем:

- Прецизнијег сагледавања стања и положаја жена и девојчица у појединим областима ради процене степена имплементације законских одредби и утицаја јавних политика на унапређење родне равноправности и забрану дискриминације;
- Анализе извештаја и података ради детекције системских проблема, као што су дискриминација у приступу образовању и запошљавању, родни јаз у зарадама, неједнаке могућности за напредовање, ограничен приступ економским ресурсима, стереотипну медијску презентацију која одржава родне неједнакости и дискриминаторни однос према женама у различитим сферама друштва;
- Процене ефикасности постојећих механизма и политика родне равноправности, ради предлагања корективних мера и постизања бољих ефеката постојећих мера;
- Пружања доприноса информисању јавности и доносилаца одлука о значају родне равноправности и континуиране реализације мера за побољшање положаја жена;
- Сагледавања конкретних улога и значаја различитих органа и организација у превазилажењу родних неравноправности, као и неопходности међусобне сарадње и континуираног рада на промоцији родне равноправности и оснаживању жена;
- Унапређења наратива у медијским садржајима, јачања саморегулације медија и интеграције родне перспективе у медијске политике.

Препоруке које следе након анализе стања, усклађене како са међународним стандардима, тако и са специфичним потребама нашег друштва, интегрисане у јавне политике могу допринети унапређењу родне равноправности, осигурати испуњавање међународних обавеза и, у перспективи, омогућити одрживи развој и просперитет друштва у целини.

КОНТЕКСТУАЛИЗАЦИЈА АНАЛИЗЕ

Најскорији извештај о спровођењу Пекиншке декларације и платформе за акцију припремила је Влада Републике Србије, односно Координационо тело за родну равноправност, 2019. године, под називом *Национални преглед о оствареном напретку у спровођењу Пекиншке декларације и платформе за акцију +25*⁵. У овом извештају се као најважнија постигнућа наводе: „а. унапређен је нормативно-стратешки оквир, б. успостављени институционални механизми за родну равноправност на свим нивоима, в. ојачан је институционални одговор на насиље према женама, г. установљена је законска обавеза родно одговорног буџетирања, д. уведен је Индекс родне равноправности, ђ. унапређена је родна статистика, и е. повећано је учешће жена на позицијама одлучивања.“ Полазећи од датих закључака, овај извештај испитује континуитет напретка у четири области: образовање и обука жена, жене и привреда, жене на власти и у одлучивању и жене и медији, као и изазове који опстају у примени Пекиншке декларације у Србији.

⁵ Влада Републике Србије (2019). *Национални преглед о оствареном напретку у спровођењу Пекиншке декларације и платформе за акцију +25*. Доступно на: <https://rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2020-04/Nacionalni%20pregled%20Pekinska%20deklaracija%20SRB.pdf>

Сагледавањем стања и релевантних извора у области родне равноправности у деловима на које се ова анализа односи, може се уочити да у области образовања дискриминација и родна диференцијација и даље представљају значајан изазов који утиче на будући положај девојчица и жена. Према истраживању Повереника *Однос грађана и грађанки према дискриминацији*⁶ највише испитаних сматра да је дискриминација веома или углавном присутна према Ромима (61%), женама (50%) и старијим особама (44%). Резултати истраживања Повереника *Перцепција ромске заједнице о дискриминацији*⁷ показали су и да је међу испитаницима Ромима веома широко заступљено уверење да је образовање најважније за равноправан положај у друштву (88%), и то не само као начин изласка из сиромаштва, већ и као предуслов за потпуно укључивање у све друге сегменте друштвеног живота.

Међутим, према доступним подацима из студија УНИЦЕФ-а⁸ и Републичког завода за статистику⁹, и даље је присутна висока стопа напуштања образовања међу децом, при чему су девојчице ромске националности посебно погођене. Истраживања указују да су рани, дечји и присилни бракови један од главних фактора који доводе до прекида школовања у овој популацији, што представља значајну препреку у остваривању права на образовање и родну равноправност.

Поред тога, девојке и жене се често усмеравају ка професијама у секторима који су мање плаћени и перцепирани као професије бриге, попут здравства, образовања и социјалне заштите. Ипак, према подацима Републичког завода за статистику за 2024. годину¹⁰, трендови у погледу родне структуре високог образовања и запослености по секторима у Србији указују на благе помаке. Конкретно, у области информационо-комуникационих технологија (ИКТ), удео жена међу уписаним студентима у 2024. години порастао је на приближно 32%, што представља благ напредак у односу на 2019/2020. годину када је био испод 30%.

⁶ Повереник за заштиту равноправности. (2023). *Извештај о односу грађана и грађанки о дискриминацији у Србији*. Београд: Повереник за заштиту равноправности. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/izvestaj-o-percepciji-gradjana-i-gradjanki-o-diskriminaciji-u-srbiji/>

⁷ Повереник за заштиту равноправности. (2024). *Перцепција ромске заједнице о дискриминацији*. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/percepromzajodiskr/>

⁸ Kevin, Byrne. (2024). *Europe's Forgotten Children Roma Children and their Families in Europe 2000–2020 A Child Rights Perspective*. UNICEF Innocenti. Dostupno na: <https://www.unicef.org/innocenti/media/8211/file/UNICEF-Innocenti-Roma-Children-Report-2024.pdf>

⁹ Републички завод за статистику. (2020). Statistical Snapshot: Serbia Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) 2019 and Serbia Roma Settlements MICS 2019. Београд: УНИЦЕФ. Доступно на: https://www.stat.gov.rs/media/5613/mics6_statistical_snapshot_serbia.pdf

¹⁰ Републички завод за статистику. (2024). *Жене и мушкарци у Републици Србији*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/pdfE/G20246004.pdf>

Републички завод за статистику. (2024). *Анкета о радној снази - 2024*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/trziste-rada/>

Републички завод за статистику. (2024). *Дипломирани студенти у Републици Србији - 2023/2024*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/obrazovanje/>

У области грађевинарства, удео жена је достигао 41,5%, што указује на позитиван тренд у привлачењу жена у техничке науке. Области попут здравства и социјалне заштите и даље задржавају доминацију жена, са преко 71% женског уписа на овим програмима. Овај тренд је у складу са дистрибуцијом радне снаге у услужном сектору, где жене и даље чине већину запослених. Иако жене доминирају у професијама попут здравства, социјалне заштите и образовања које су од суштинског значаја за друштво, те професије остају ниже плаћене и нуде ограничене могућности за каријерни напредак.

Истраживање Повереника *Родна равноправност и равнотежа између пословног и приватног живота*¹¹ показује да одсуство са рада ради неге детета и даље доминантно користе жене, што указује на перзистентне родне стереотипе у вези са родитељским улогама. У том контексту, Повереник истиче да је неопходно спроводити континуиране промотивне кампање, које би биле усмерене на повећање учешћа мушкараца у коришћењу родитељског одсуства, уз активности усмерене на промену друштвених норми о улогама мајки и очева у бризи о деци.

Подаци такође показују да је могућност професионалног напредовања уско повезана са доступношћу предшколских установа и других услуга подршке старању о деци. С тим у вези, Повереник указује да је неопходно осигурати свеобухватан приступ предшколским установама и другим облицима подршке родитељима у свим регионима Србије. Родна неједнакост је такође евидентна у приступу професионалним могућностима: двоструко већи проценат жена (30%) него мушкараца (15%) је морао да одустане од пословних путовања или стручног усавршавања због породичних обавеза¹². Овај налаз указује на потребу за интерсекторским приступом у креирању јавних политика које подржавају баланс између пословног и приватног живота, као и интеграцију образовних и програма целоживотног учења у мере родне равноправности. Коначно, наведено истраживање Повереника је показало значајну распрострањеност дискриминације у процесу запошљавања. Иако се обично сматра да су питања на интервјуима за посао о брачном и породичном статусу или планирању породице усмерена искључиво ка женама, резултати указују да су овакве праксе присутне и у случају мушкараца. Овај налаз потврђује да родна равноправност није искључиво „женско питање“, већ феномен који утиче и на мушкарце и на жене.

¹¹ Повереник за заштиту равноправности. (2021). *Родна равноправност и равнотежа између пословног и приватног живота*. Београд: Повереник за заштиту равноправности. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2021/10/Istrazivanje-Wobaca-FINAL-Srb.pdf>

¹² Исто, страна 9.

У области власти и одлучивања, изборне квоте су омогућиле повећање броја жена у Народној скупштини и локалним парламентима, али подаци и даље показују да мушкарци задржавају доминацију у позицијама које носе највећу моћ и утицај. Жене се суочавају са структурним баријерама и стереотипима који утичу на њихову стварну моћ одлучивања, због чега је потребно додатно увођење менторских програма, програма лидерских вештина и мера за подстицање жена на активније учешће у органима власти.

У области медија, родна неравноправност огледа се и у садржају и у положају жена у медијској индустрији. Стереотипно медијско представљање жена¹³, које их често своди на традиционалне улоге или их маргинализује, додатно подупиरे постојеће друштвене неједнакости, спречавајући промену културних образаца и ширење свести о њиховој равноправној улози у друштву. Жене су у медијима често представљене кроз стереотипе који наглашавају њихову улогу у приватној сфери или их објектификују истичући физички изглед као примарни фокус појављивања жена у медијима. Овакав приступ не само да ограничава видљивост жена као кључних друштвених актера, већ и јача постојеће неравноправне односе моћи. Жене које раде у медијској индустрији суочавају се са истим проблемима као и у другим секторима – неједнакошћу у платама, ограниченим могућностима за напредовање и недостатком ресурса за професионално усавршавање. Унапређење положаја жена у медијима посредно би утицало и на стварање равноправнијег друштва.

Интеграција ових области кроз усмерене и координисане мере, попут увођења свеобухватних програма обуке, унапређења родне сензитивности у медијима и етичког извештавања, као и подршке женама у привреди и политици, може омогућити женама да постигну већу друштвену, економску и политичку партиципацију. Таква синергија би поставила темеље за „одрживу“ равноправност која одговара изазовима будућности и омогућила би трансформацију културних образаца који стоје на путу потпуне инклузије жена у друштвене токове.

¹³ Видети истраживање Peaceful Change Initiative (2023). *Жене у медијима – Истраживање у Србији*. Лондон: Peaceful Change Initiative. Доступно на: https://peacefulchange.org/wp-content/uploads/2023/03/serbia_sr.pdf

I Нормативно-стратешки оквир у области родне равноправности

У односу на претходни извештај о примени Пекиншке декларације из 2019. године, подаци обрађени у овој анализи за период од 2019. до 2024. године показују да је нормативно-стратешки оквир делимично унапређен, али да постоје и препреке у овом пољу у погледу примене већ усвојених закона којима се регулишу четири области које су у фокусу овог извештаја - првенствено Закона о родној равноправности¹⁴ чија је примена обустављена до утврђивања његове уставности. У претходних пет година, усвојени су Закон о родној равноправности (2021) и Закон о изменама и допунама Закона о забрани дискриминације¹⁵ (2021), као и више закона из области образовања (основе система, дуално, предшколско, средње и др).

Усвојена су и значајна стратешка документа која се односе на анализиране области: Стратегија за развој малих и средњих предузећа за период од 2023. до 2027. године са припадајућим акционим планом¹⁶, Акциони план за период од 2021. до 2023. године за спровођење Стратегије развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године¹⁷, Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021-2025. године¹⁸, Стратегија за родну равноправност за период од 2021. до 2030. године¹⁹ и Стратегија превенције и заштите од дискриминације за период од 2022. до 2030. године²⁰, као и Стратегија запошљавања за период 2021-2026 и акциони планови за њено спровођење. У наставку је дат преглед целокупног нормативног оквира који је релевантан за област родне равноправности у четири области које су у фокусу у овом извештају.

¹⁴ Закон о родној равноправности (2021). „Службени гласник РС“, број 52/2021. Доступно на: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti.html>

¹⁵ Закон о изменама и допунама Закона о забрани дискриминације. „Службени гласник РС“, бр. 52/2021. Доступно на: https://www.paragraf.rs/izmene_i_dopune/240521-zakon-o-izmenama-i-dopunama-zakona-o-zabrani-diskriminacije.html

¹⁶ Стратегија за развој малих и средњих предузећа за период од 2023. до 2027. године. (2023). Доступно на: <https://privreda.gov.rs/dokumenta/propisi/strategije/strategija-za-razvoj-malih-i-srednjih-preduzeca-za-period-od-2023-do-2027-godine>

¹⁷ Акциони план за период од 2021. до 2023. године, за спровођење Стратегије развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године. (2021). Доступно на: <https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/02/AP-Strategija.docx.pdf>

¹⁸ Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021-2025. године. „Службени гласник РС“, број 103/2021. Доступно на: <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-socijalnu-zastitu/strategija-za-sprecavanje-i-borbu-protiv-rodno-zasnovanog-nasilja-prema-zenama-i-nasilja-u-porodici-za-period-2021-2025-godine>

¹⁹ Стратегија за родну равноправност (2021-2030). „Службени гласник РС“, број 103/2021. Доступно на: <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/dokumenti/strategije-i-akcioni-planovi/nacionalna-strategija-za-rodnu-ravnopravnost-za-period-2021>

²⁰ Стратегија превенције и заштите од дискриминације за период од 2022. до 2030. године. (2022). „Службени гласник РС“, број 12/2022. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/2>

Устав Републике Србије (2006)²¹ у члану 15. предвиђа обавезу државе да обезбеди равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности. Члан 21. Устава Републике Србије (2006) гарантује забрану сваке дискриминације, укључујући и ону засновану на полу, док Члан 71. даје сваком грађанину право на бесплатно предшколско, основно и средње образовање. Слобода мишљења и изражавања у Републици Србији такође је загарантована Уставом као темељно људско право. Према члану 46. Устава, сваки појединац има право да слободно изражава своје мишљење, као и да тражи, прима и шири информације и идеје, али уз могућност ограничења ако је то неопходно ради заштите права и угледа других.

Закон о забрани дискриминације успоставља свеобухватан систем заштите од дискриминације. Закон дефинише дискриминацију на основу пола наводећи да она постоји када се поступа супротно начелу родне равноправности, односно једнаких права и слобода жена и мушкараца у свим аспектима јавног, професионалног, приватног и породичног живота. Овај закон такође наводи: „Не сматрају се дискриминацијом посебне мере уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају“ (Члан 14). Закон уводи механизме за заштиту од директне и индиректне дискриминације у области образовања, запошљавања и јавних услуга, чиме доприноси побољшању положаја девојчица и жена.

Такође, Закон о забрани дискриминације предвиђа заштиту од родно засноване дискриминације у запошљавању, приступу јавним ресурсима и финансијским средствима. Закон прецизно дефинише и посебне облике дискриминације као што су говор мржње, узнемиравање и понижавајуће поступање (чл. 11–13), а Законом је експлицитно забрањено и ширење дискриминаторних садржаја у медијима и другим јавним просторима.

Закон о родној равноправности (2021) представља један од кључних инструмената за операционализацију циљева Пекиншке декларације у Србији. Закон о родној равноправности дефинише појам, значење и мере за постизање и унапређење родне равноправности, као и институционални оквир за њено спровођење. Мере предвиђене овим законом обухватају обезбеђивање једнаких могућности за учешће и равноправан третман жена и мушкараца у различитим областима друштвеног живота – рада и запошљавања, образовања, науке, културе и јавног информисања, као и политичког деловања и јавних послова. Закон прописује и мере за спречавање и сузбијање родно заснованог насиља, насиља у породици и насиља према женама. Закон прописује родне квоте – најмање 40% припадника мање заступљеног пола у телима одлучивања, као и мере за промоцију учешћа жена у креирању јавних политика. Овим законом уведене су и обавезе јавних институција да воде евиденцију о родној структури на позицијама одлучивања. Закон јасно прописује и обавезе свих јавних институција, укључујући школе и факултете

²¹ Устав Републике Србије. „Службени гласник РС“ бр. 98/2006 и 115/2021. Доступно на: <https://ustavni.sud.rs/ustav-rs-i-propisi/ustav-republike-srbije>

да примењују мере за постизање родне равноправности. Он уводи обавезу укључивања родно сензитивних садржаја у наставне планове и уџбенике, а предвиђа и континурану обуку запослених за препознавање и заштиту од дискриминације, као и обавезу обезбеђивања једнаких могућности у образовним активностима (попут спорта). Закон о родној равноправности обавезује и све јавне и приватне секторе да спроводе мере унапређења положаја жена у привреди, укључујући активну примену принципа родно одговорног буџетирања и обезбеђивање учешћа жена у креирању економских политика. Надлежност за надзор над применом закона поверена је Министарству за људска и мањинска права и друштвени дијалог, док су за кршење законских обавеза прописане прекршајне и новчане санкције. Значајна новина коју је увео Закон о родној равноправности била је обавеза примене родно осетљивог језика. Примена одредаба које се односе на ову област била је одложена за јун 2024. године, када је требало да постану обавезујуће за органе јавне власти, образовне установе и медије. Након усвајања Закона поднето је више иницијатива за оцену његове уставности од стране различитих актера, укључујући политичке странке, адвокатске канцеларије и Заштитника грађана. Иницијативе су углавном биле усмерене на два питања: увођење појма „род“ као правне категорије и прописивање обавезне употребе родно осетљивог језика. Уставни суд је 28. јуна 2024. године донео решење о покретању поступка за утврђивање уставности целокупног

Закона о родној равноправности. Истим решењем изречена је и привремена мера којом се обуставља извршење појединачних аката и радњи заснованих на оспореним одредбама до доношења коначне одлуке. Ова мера има за последицу, између осталог, суспензију поступка у вези са прекршајним санкцијама за непоштовање обавезе примене родно осетљивог језика.

Закон о основама система образовања и васпитања (ЗОСОВ)²² гарантује равноправан приступ образовању, без дискриминације. Он обавезује образовне установе да предузму мере против родне пристрасности и промовишу једнакост у педагошком приступу. У том смислу, сва деца морају имати једнаке услове за учење и развој, без обзира на пол, родни идентитет и сексуалну оријентацију што је дефинисано у Закону путем начела равноправности и забране дискриминације у образовању (члан 7), те забрањује свако насиље, злостављање и понашање којим се вређа углед или достојанство учесника у образовању (чл. 44). Овај закон је основа за све друге школске прописе и интерне акте установа.

Закон о предшколском васпитању и образовању у члану 3. прописује посебна начела која гарантују једнаку доступност свих облика предшколског образовања „без дискриминације и издавајања по основу пола“ и других личних својстава, чиме се стандард једнаког приступа уводи већ на најранијем узрасту.

²² Закон о основама система образовања и васпитања. „Службени гласник РС“, бр. 88/2017, 27/2018 - др. закон, 10/2019, 6/2020, 129/2021, 92/2023, 19/2025. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2017/88/1/reg>

За основно и средње образовање, секторски закони се примењују „у складу са ЗО-СОВ-ом“. Додатно, Правилник о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације у установама образовања и васпитања („Сл. гласник РС“, бр. 22/2016) оперативно разрађује како да школе препознају и поступају у случајевима дискриминације. Коначно, у области дуалног образовања, процес заштите ученика при учењу кроз рад мора бити усклађен са прописима о правима детета, безбедности и забрани дискриминације, што потврђују и новије измене и допуне Закона о дуалном образовању („Сл. гласник РС“, бр. 101/2017, 6/2020, 129/2021 и 76/2023).

Закон о уџбеницима и подзаконски Правилник о стандардима квалитета уџбеника и упутство о њиховој употреби („Сл. гласник РС“, бр. 42/2016 и 45/2018) постављају критеријуме квалитета уџбеника на основу којих се врши вредновање њиховг садржаја и одобравање уџбеника. У пракси, ови стандарди служе и као инструмент за уклањање стереотипа и дискриминаторних исказа у училима.

Закон о раду (последње измене 2021)²³ прописује једнаке услове за запошљавање, рад и накнаду без дискриминације на основу пола. Такође, прописује мере заштите од мобинга и сексуалног узнемиравања на радном месту, што је од значаја за осигурање безбедних услова рада за жене.

Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености²⁴ садржи више одредби значајних за родну равноправност. У члану 3 утврђује се начело забране дискриминације у области запошљавања, што обухвата и дискриминацију по основу пола. Члан 7 посебно дефинише категорије „тешко запошљивих лица“, у које се убрајају жене старије од 50 година, као и млади, особе са инвалидитетом и дугорочно незапослени, чиме се препознаје потреба за њиховом посебном заштитом и подршком. Одредбе од члана 48 до 55 уређују мере активне политике запошљавања (преквалификације, субвенције за samozapošljavanje, јавне радове), које се морају спроводити у складу са принципом једнаких могућности и уз поштовање родне перспективе.

Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом такође полази од начела једнаких могућности (чл. 2), што укључује и обезбеђивање равноправности жена и мушкараца у овој категорији. Члан 5 прописује обавезу послодаваца са више од 20 запослених да запосле најмање једну особу са инвалидитетом или, у супротном, да плаћају посебан допринос, чиме се подстиче и запошљавање жена са инвалидитетом које су у већем ризику од дискриминације.

²³ Закон о раду. „Службени гласник РС“ бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - УС, 113/2017, 95/2018 - Аутентично тумачење. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2005/24/1/reg>

²⁴ Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености. „Службени гласник РС“, бр. 36/2009, 30/2010 - др. закон, 88/2010, 38/2015, 113/2017 - др. закон, 113/2017, 49/2021. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2009/36/25/reg>

Члан 26 предвиђа мере професионалне рехабилитације, као што су прилагођавање радних места, субвенције зарада и финансирање обука, које су од посебног значаја за интеграцију жена са инвалидитетом у тржиште рада и њихово економско оснаживање.

Према Закону о избору народних посланика²⁵ у члану 40а прописано је да на свакој изборној листи мора бити најмање 40% кандидата мање заступљеног пола, као и да међу свака три кандидата мора бити најмање један кандидат тог пола. Идентичне одредбе прописује и Закон о локалним изборима²⁶, чиме се обезбеђује доследна примена родних квота и на нивоу градских и општинских скупштина. Ова решења у значајној мери доприносе већој заступљености жена у Народној скупштини и локалним парламентима, где жене данас чине преко једне трећине укупног броја посланика и одборника.

Закон о јавном информисању и медијима²⁷ установљава обавезу медија да поштују принципе истинитог и потпуног информисања, забране говора мржње (чл. 86), као и могућност суда да забрани дистрибуцију садржаја који подстичу насиље или дискриминацију (чл. 70). Овим законом се такође прописује уредничка одговорност за објављени садржај, укључујући и коментаре корисника.

Закон о електронским медијима²⁸ (чл. 5) и Закон о јавним медијским сервисима²⁹ (чл. 6 и 7) утврђују принципе заштите људских права и људског достојанства у медијским садржајима, као и забрану говора мржње, што је посебно значајно у контексту јавних медијских сервиса и њихове одговорности према грађанима.

Поред наведеног, Правилник о заштити људских права у области пружања медијских услуга³⁰ ближе уређује обавезу медија да не објављују садржаје који подстичу мржњу или насиље на основу личних својстава (чл. 27), док Правилник о заштити права малолетника у медијима³¹ прописује забране у програмима намењеним млађој публици, нарочито у ријалити садржајима (чл. 16–17, 24).

²⁵ Закон о избору народних посланика. „Службени гласник РС”, број 14/2022. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2022/14/2/reg>

²⁶ Закон о локалним изборима. „Службени гласник РС”, бр. 14/2022 и 35/2024. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2022/14/3>

²⁷ Закон о јавном информисању и медијима. „Службени гласник РС”, бр. 92/2023 и 51/2025. Доступно на: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_informisanju_i_medijima.html

²⁸ Закон о електронским медијима. „Службени гласник РС”, бр. 92/2023 и 51/2025. Доступно на: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_elektronskim_medijima.html

²⁹ Закон о јавним медијским сервисима. „Службени гласник РС”, бр. 83/2014, 103/2015, 108/2016, 161/2020, 129/2021, 142/2022, 92/2023 и 51/2025. Доступно на: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnim_medijskim_servisima.html

³⁰ Правилник о заштити људских права у области пружања медијских услуга. „Службени гласник РС”, број 55/2015. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/drugidrzavniorganiorganizacije/pravilnik/2015/55/2/reg>

³¹ Правилник о заштити права малолетника у области пружања медијских услуга. „Службени гласник РС”, број 43/2024. Доступно на: https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_zastiti_prava_maloletnika_u_oblasti_pruzanja_medijskih_usluga.html

Кодекс новинара и новинарки Србије³² и Смернице за његову примену у онлајн окружењу³³ утврђују етичке стандарде у новинарству и препознају обавезу уредника и новинара да спрече објављивање говора мржње, дискриминације или других облика непрофесионалног извештавања. У Смерницама је посебно истакнута уредничка одговорност и потреба за јасним правилима модерације садржаја.

У погледу интернет регулације, посебан значај има Акт о дигиталним услугама (ДСА)³⁴ који прописује обавезе интернет платформи у борби против незаконитог садржаја, као и Кодекс ЕУ и ИТ компанија у борби против говора мржње³⁵, који уређује брзе механизме реаговања, укључујући обавезу уклањања незаконитог садржаја у року од 24 сата.

Крајем 2023. године започета је евалуација првих акционих планова за спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације и Стратегије за родну равноправност, али још увек није окончана. У нацрту новог Акционог плана за спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације (2024–2025)³⁶ наведено је да током примене претходног плана нису остварени општи и посебни циљеви стратегије. Уочени су бројни проблеми: недовољни капацитети, средства, лоши показатељи и неодговарајуће дефинисане полазне вредности. Слични проблеми присутни су и у спровођењу Стратегије за родну равноправност.

Праћење резултата је отежано због недовољно јасно дефинисаних показатеља.

Национална стратегија за родну равноправност за период 2021–2030. године поставља као један од приоритета унапређење приступа образовању за девојчице и младе жене, посебно из осетљивих група као што су Ромкиње, девојке са инвалидитетом и девојке из руралних средина. Стратегија такође наглашава потребу већег укључивања жена у области науке, технологије, инжењерства и математике (СТЕМ) и економско оснаживање жена међу пет приоритетних циљева. У оквиру ове стратегије предвиђене су мере за унапређење приступа жена тржишту рада, смањење родног јаза у запошљавању, подршку женама у агробизнису и женском предузетништву, као и развој програма за обуку и техничке вештине, с фокусом на жене из руралних средина и друштвених група које су у већем ризику од дискриминације. Национална стратегија препознаје и унапређење учешћа жена у одлучивању као један од приоритетних циљева. Предвиђа низ мера као што су: програми лидерских вештина за жене, менторска подршка, обуке за жене из руралних подручја, подстицање жена на учешће у синдикатима, политичким и пословним удружењима, као и мере за смањење родних стереотипа у медијима и образовању који утичу на перцепцију лидерства.

³² Кодекс новинара и новинарки Србије. (2022). Доступно на: <https://savetzastampu.rs/dokumenta/kodeks-novinarar-srbije/>

³³ Министарство културе и информисања Републике Србије. (2016). *Смернице за примену кодекса новинара Србије у онлајн окружењу*. Доступно на: <https://savetzastampu.rs/wp-content/uploads/2020/11/smernice-za-primenu-kodeksa-novinarar-srbije-u-onlajn-okruzenju.pdf>

³⁴ Европска комисија. (2022). *Акт о дигиталним услугама (The Digital Services Act)*. Доступно на: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_hr

³⁵ Европска комисија. (2016). *Code of Conduct on Countering Illegal Hate Speech Online*. Доступно на: https://commission.europa.eu/document/551c44da-baae-4692-9e7d-52d20c04e0e2_en

³⁶ Нацрт овог Акционог плана доступан је на линку: <https://ekonsultacije.gov.rs/topicOfDiscussionPage/241/1>

Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године³⁷ посвећена је између осталог и инклузивном образовању, с циљем да се унапреди приступ за децу из друштвених група које су у већем ризику од дискриминације, као и унапређењу родно сензитивног приступа у настави.

Стратегија запошљавања Републике Србије за период 2021–2026. године³⁸ представља кључни документ јавних политика у области рада и усмерена је на повећање квалитетне и одрживе запослености, са посебним нагласком на групе које се налазе у неповољнијем положају на тржишту рада – жене, младе, особе са инвалидитетом, Роме и дугорочно незапослене. У поглављу о стратешким циљевима предвиђају се мере за усклађивање понуде и тражње на тржишту рада, смањење неформалног рада, подстицање локалних политика запошљавања и унапређење институционалног оквира. Посебна пажња у документу посвећена је питању родне равноправности, где се истиче потреба за системским смањењем родног јаза у запошљавању и већим учешћем жена у економским активностима. За примену Стратегије усвојена су два акциона плана. Први акциони план (2021–2023) поставио је основе за реализацију кроз мере активне политике запошљавања, а најновији Акциони план за период 2024–2026 (усвојен у марту 2024) представља наставак и конкретизацију ових циљева. У поглављу о приоритетним правцима деловања, план предвиђа унапређење квалитета радне снаге кроз програме образовања и обука, са посебним мерама за оснаживање жена у секторима где су недовољно заступљене, као и кроз подстицање женског и младог предузетништва. У делу који се односи на подршку тешко запошљивим категоријама, наглашава се потреба за јачањем интегрисаних мера намењених женама из руралних средина, Ромкињама и особама са инвалидитетом. У поглављу о институционалној координацији, посебно се истиче значај мултисекторске сарадње државних органа, локалних самоуправа и Националне службе за запошљавање, уз праћење резултата кроз родно сегрегисане податке. Акциони план за 2024–2026. прописује и систем индикатора: стопа запослености и незапослености жена, учешће жена у програмима обука и мера активне политике запошљавања, родна структура корисника, као и удео жена у предузетништву и самозапошљавању. У поглављу о финансијским изворима наведено је да се мере финансирају из државног буџета, фондова Националне службе за запошљавање, буџета локалних самоуправа, као и из програма подршке донатора (ЕУ, SDC и други).

³⁷ Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године. (2021). Доступно на: https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/11/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf

³⁸ Стратегија запошљавања Републике Србије за период 2021–2026. године и Акциони план за спровођење стратегије (2021–2026) доступни су на: https://www.nsz.gov.rs/live/dokumenti/strategija_zapo_ljavanja_u_rs_za_period_2021._do_2026._godine.cid74576

Овим документима Србија поставља темеље за системски приступ унапређењу за послености, при чему је један од централних аспеката – у складу са националним стратегијама родне равноправности и међународним стандардима – унапређење положаја жена на тржишту рада, укључујући и мере за елиминацију структурних баријера које ограничавају њихово економско учешће.

Уредба о утврђивању програма подршке за развој предузетништва жена на селу у 2024. години³⁹ поставља као кључне правце подршку женском предузетништву у руралним подручјима, које имају ограничен приступ власништву над земљом, кредитима и модерној механизацији. Ипак, и поред постојећег оквира, изазови остају у области спровођења мера – посебно у домену реалног приступа кредитима, недостатка женског власништва над имовином и друштвених баријера које често ограничавају економску иницијативу жена. Такође, жене су и даље мање присутне у одлучивању у економским телима, коморама и пословним удружењима.

Стратегија развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. године⁴⁰ указује на пораст таблоидизације медија и ширење говора мржње и дезинформација, препознајући потребу за системским мерама заштите. Стратегија препознаје дискриминаторно извештавање и стереотипну представу жена, и наводи да су постигнути резултати и даље далеко од жељених. Иако је употреба родно осетљивог језика и препознавање женског доприноса важан корак, медијски простор остаје дубоко укореван у традиционалним родним стереотипима који минимизирају улогу жена у друштву. Уместо да медији креирају простор за истинско и уравнотежено представљање жена, у Стратегији се закључује да медији жене често приказују кроз призму патријархалних норми – као жртве или као сексуалне објекте.

Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021–2025. године⁴¹, усвојена 2021. године, представља кључни документ којим је Република Србија поставила оквир за системску превенцију, заштиту жртава и санкционисање починилаца. Она је усклађена са међународним обавезама које држава има на основу Истанбулске конвенције и Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW), али такође предвиђа и дугорочне мере усмерене на промену културних образаца, уклањање родних стереотипа и јачање институционалне сарадње.

³⁹ Уредба о утврђивању Програма подршке за развој предузетништва жена на селу у 2024. години. (2024.). „Службени гласник РС”, бр. 58/2024, 85/2024. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/uredba/2024/58/8>

⁴⁰ Стратегија развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. године. (2020). „Службени гласник РС”, број 11/2020. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/11/1>

⁴¹ Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021–2025. године. „Службени гласник РС”, број 103/2021. доступно на: <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-socijalnu-zastitu/strategija-za-sprecavanje-i-borbu-protiv-rodno-zasnovanog-nasilja-prema-zena-i-nasilja-u-porodici-za-period-2021-2025-godine>

Посебан значај има новоусвојени Акциони план за 2025. годину⁴², који први пут конкретизује мере, надлежности институција и индикаторе за праћење спровођења Стратегије. У образовној сфери план предвиђа увођење родно сензитивних садржаја у наставне програме и програме превенције насиља, као и обуку наставника и стручних сарадника за препознавање и реаговање у случајевима родно заснованог насиља и насиља у породици. На тај начин образовне установе постају важан део система ране превенције и изградње културе ненасиља.

У области рада и предузетништва ова стратегија и акциони план за њено спровођење наглашавају потребу за економским оснаживањем жена које су изложене насиљу, уз мере подршке њиховом запошљавању, самозапошљавању и стицању нових вештина. Предвиђено је и прилагођавање радноправног оквира како би жртве могле да користе флексибилне радне аранжмане и остваре право на одсуство ради опоравка или учешћа у судским поступцима. Овакве мере препознају да је економска независност предуслов за излазак из насилних односа.

Када је реч о систему власти и управљања, овом стратегијом је наглашено да је борба против родно заснованог насиља могућа само кроз мултисекторску сарадњу. Зато је предвиђено успостављање координисаног деловања између министарстава, центара за

социјални рад, полиције, правосуђа и здравствених установа, као и јачање институционалне одговорности кроз локалне акционе планове. Акциони план посебно истиче обавезу вођења јединствене базе података о случајевима родно заснованог насиља, раздвојене по полу, што омогућава систематичније праћење и евалуацију.

У медијској сфери наглашава се потреба за одговорним и недискриминаторним извештавањем, без сензационализма и стереотипних приказа жена. Акциони план подстиче употребу родно осетљивог језика и развој јавних кампања које промовишу равноправност и ненасиље, уз јачање сарадње са новинарским удружењима и регулаторним телима. На овај начин медији добијају значајну улогу у креирању јавног наратива који може допринети елиминацији насиља и јачању културе равноправности.

У целини посматрано, Стратегија и Акциони план за 2025. годину представљају нормативни и програмски оквир којим се родна равноправност integriше у све сегменте друштва у циљу превенције и борбе против родно заснованог насиља. Њихова примена у сферама образовања, рада, власти и медија показује да је реч о документима који, поред заштитне и кривичноправне функције, имају и трансформативни потенцијал да мењају друштвене норме, јачају институционалне механизме и утичу на стварање безбеднијег и равноправнијег окружења за жене и девојчице.

⁴² Акциони план за 2025. годину за спровођење Стратегије за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период од 2021. до 2025. године. (2025). Доступно на: <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2025-02/Obrazlozenje%202025.pdf>

II Институционални механизми за родну равноправност

Институционални механизми за родну равноправност у Србији почели су да се развијају почетком 2000-их година, најпре на локалном (2003), затим покрајинском (2004), и потом републичком нивоу. Усвајањем Закона о равноправности полова 2009. године⁴³, оснивање ових механизма постало је законска обавеза. Намера је била да се на свим нивоима власти (у скупштинама, органима извршне власти и независним институцијама за заштиту људских права) на републичком, покрајинском и локалном нивоу успоставе тела задужена за питања родне равноправности. Сврха ових тела је да промовишу и унапређују равноправно учешће жена и мушкараца у свим сферама јавног живота, прате спровођење закона и принципа антидискриминације и иницирају мере афирмативне акције.

На републичком нивоу, у оквиру Народне скупштине Републике Србије, делује Одбор за људска и мањинска права и равноправност полова, чија је надлежност, између осталог, разматрање предлога закона и других општих аката из перспективе родне равноправности, као и праћење спровођења политика у овој области. Такође, на овом нивоу делује и Женска парламентарна мрежа (од 2013. године), која окупља народне посланице из различитих парламентарних група. Упркос позитивним примерима, парламентарни механизми и даље бележе ограничене резултате у области надзора и контроле извршне власти, што указује на потребу за снажнијом институционалном праксом. Закључак је да се ефекти Закона о родној равноправности у делу који се односи на институционалне механизме и даље не могу у потпуности сагледати због непотпуних података и ограничене транспарентности у раду ових тела. Парламентарни механизми за родну равноправност показују ограничене резултате у контролној функцији, што се огледа у малом броју разматраних планова и извештаја извршне власти, као и у њиховом прихватању без дубље анализе и расправе⁴⁴. Ова слабост одражава и негативне трендове у надзору Народне скупштине над радом извршне власти⁴⁵.

На националном нивоу успостављено је неколико институционалних механизма. Савет за родну равноправност⁴⁶ функционише као саветодавно тело Владе Републике Србије, задужено за унапређење политика родне равноправности и координацију активности јавних институција и цивилног сектора.

⁴³ Закон о равноправности полова. „Службени гласник РС“, број 104/2009. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2009/104/23/reg>

⁴⁴ Косана Бекер, Биљана Јањић и Андријана Човић. (2023). *Извештај о правима жена и родној равноправности у Србији за 2023. годину*. Панчево: Удружење грађански FemPlatz., стр. 19.

⁴⁵ Исто, стр. 19.

⁴⁶ Видети детаље на линку: <https://minljmpdd.gov.rs/sektori/antidiskriminacija/savet-za-rodnu-ravnopravnost/>

Његов мандат обухвата оснаживање родно осетљивих група кроз примену одговарајућих мера, јачање институционалних капацитета за спровођење политика родне равноправности и подизање свести о њиховом значају у друштву. Савет има мандат да у периоду од четири године од усвајања Одлуке о формирању допринесе интеграцији међународних и европских стандарда у области људских права, чиме би подржао процесе демократизације, одрживог развоја и европских интеграција Србије⁴⁷. Савет је у обавези да подноси извештај о свом раду надлежном скупштинском одбору најмање сваких 60 дана, а Влади најмање сваких 90 дана. Ипак, информације о томе да ли су састанци Савета одржани и да ли су извештаји достављени скупштинском одбору и Влади нису доступне на интернет страницама надлежних институција. У оквиру Министарства за људска и мањинска права и друштвени дијалог функционише Сектор за антидискриминациону политику и унапређење родне равноправности, док хоризонтални механизам представља мрежа контакт особа за родну равноправност у свим министарствима и институцијама са више од 50 запослених. Коначно, Координационо тело за родну равноправност успостављено је 2014. године са циљем координације рада органа државне управе у овој области и разматрања питања од значаја за њено остваривање. Његово формирање указивало је на препознавање интерсекторске природе родне равноправности

и потребу за јачањем хоризонталне и вертикалне координације између различитих институција. Ипак, у јавности данас нису доступне ажуриране информације о активностима овог тела, што онемогућава праћење његовог рада и резултата.

У Аутономној покрајини Војводини (АП Војводина) надлежности у области родне равноправности имају Одбор за равноправност полова Скупштине АП Војводине, Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова, који је одговоран за спровођење Одлуке о равноправности полова АП Војводине, и Завод за равноправност полова. Завод промовише концепт родне равноправности и израђује препоруке за интеграцију родне перспективе у све релевантне политике и програме Владе АП Војводине. Поред тога, у Војводини је формирано и посебно Координационо тело и Савет за родну равноправност, али информације о њиховом раду нису доступне, што отежава праћење њиховог деловања. Савет за родну равноправност има задатак да координише јавне политике, унапређује капацитете институција и промовише свест о значају родне равноправности и да о свом раду редовно извештава, међутим, извештаји о његовом раду нису јавно доступни. Сви наведени механизми имају задатак да промовишу концепт родне равноправности и да припремају препоруке за родну интеграцију у политику и праксу на покрајинском нивоу.

⁴⁷ Одлука о образовању Савета за родну равноправност. (2023). Доступно на: <https://minijmpdd.gov.rs/sektori/antidiskriminacija/savet-za-rodnu-ravnopravnost/>

На локалном нивоу, у складу са законским обавезама, формирана су тела за родну равноправност чији је задатак спровођење локалних политика једнаких могућности, вођење родно осетљиве статистике и унапређење учешћа жена у одлучивању, те одговор на специфичне потребе локалних заједница. Локалне самоуправе су на тај начин у обавези да, у оквиру својих надлежности, допринесу спровођењу принципа родне равноправности. Оваква тела имају различите форме: савети, комисије, одбори или радне групе.⁴⁸ Истраживање покрајинског Завода за равноправност полова⁴⁹ показује да у 44 од 45 локалних самоуправа у АП Војводини постоје тела за родну равноправност, од којих 12 имају сва три тела: савет, комисију и именовано лице. Уз то, до краја 2023. године више од 120 јединица локалне самоуправе успоставило је неки облик тела или радног механизма за родну равноправност, у различитим формама (савети, комисије, одбори, радне групе).

Стална конференција градова и општина (СКГО), заједно са UN Women, Канцеларија у Србији (Агенција Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена) и Министарством за људска и мањинска права и друштвени дијалог, ради на јачању капацитета ових механизма кроз програме родно одговорног буџетирања и израду локалних планова за родну равноправност. СКГО и Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог су припремили и моделе аката за оснивање и именовање механизма за родну равноправност на локалном нивоу, као и планове управљања ризицима од повреде принципа родне равноправности. На локалном нивоу делују и локални омбудсмани који се баве заштитом људских права.

Значајну улогу у пољу родне равноправности имају и независне институције попут Повереника, као и покрајински омбудсман - са замеником задуженим искључиво за питања родне равноправности, док на локалном нивоу постоје локални омбудсмани који се баве заштитом људских права.

Ипак, и поред институционалног напретка, и даље постоје изазови у хоризонталној и вертикалној координацији, као и у повезивању републичког и локалног нивоа у спровођењу политика родне равноправности и оснаживању жена. Додатни изазови се односе на одрживост механизма и потребу за чвршћим партнерствима са цивилним друштвом и међународним организацијама, како би се максимално искористили расположиви ресурси за унапређење родне равноправности у Србији.

⁴⁸ Стална конференција градова и општина (СКГО). (2024). *Анализа учинка и капацитета јединица локалних самоуправа у примени принципа доброг управљања на локалном нивоу коришћењем „индекса добре управе“*. Београд: СКГО. https://www.skgo.org/storage/app/uploads/public/170/834/020/1708340204_Analiza%20ucinka%20dobro%20upravljanje%202023_Izvod.pdf

⁴⁹ Завод за равноправност полова. (2023). *Анализа упитника о раду и функционисању тела за родну равноправност у јединицама локалне самоуправе у АП Војводини*. Нови Сад: Завод за равноправност полова. Доступно на: <https://ravnopravnost.org.rs/lokalni-mehanizmi-za-rodnu-ravnopravnost/>

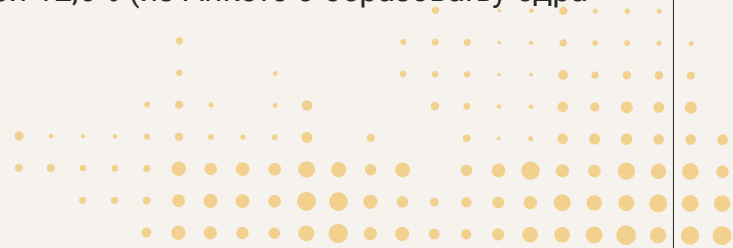

III Родно осетљива статистика и Индекс родне равноправности

Родно осетљива статистика у Србији ослања се на званичне изворе превасходно Републичког завода за статистику (РЗС), али и других истраживачких установа, уз редовне сетове података који омогућавају упоредивост унутар земље и са ЕУ: Попис становништва 2022, Анкету о радној снази, образовну статистику, истраживања о зарадама и пензијама, као и истраживање о коришћењу времена 2021/2022 (HETUS). Континуирано унапређење „институционалног оквира статистике полова“ предуслов је за праћење стања и креирање јавних политика.

Према најновијим доступним подацима⁵⁰ уочљив је лошији положај жена у поређењу с мушкарцима у свим сферама јавног и приватног живота. Посебно су у лошијем положају жене из друштвених група које су у већем ризику од дискриминације (жртве насиља, старије жене, жене са села, самохране мајке, Ромкиње, мигранткиње, бескућнице, жене припаднице ЛГБТ+ група и жене са инвалидитетом). Званична, по полу раздвојена статистика употпуњује слику конкретним показатељима по доменима. Подаци РЗС о употреби времена (2021/2022) показују да жене радним данима у неплаћеним активностима проведу у просеку 3 сата и 49 минута, док мушкарци 1 сат и 31 минут; сабрано, жене радним данима укупно раде (плаћени+неплаћени рад) скоро 8 сати, а мушкарци око 7,5 сати. Викендом жене у неплаћеном раду проведу око 4 сата и 27 минута, што је отприлике двоструко више у односу на мушкарце (2 сата и 9 минута). Ови налази су усклађени са HETUS методологијом и упоредиви су на европском нивоу⁵¹.

У укупној популацији 15+ година жене чешће имају више/високо образовање него мушкарци (24,0% жена према 20,7% мушкараца) (Жене и мушкарци у Републици Србији 2024). У високом образовању, 2022. године жене чине 58,6% уписаних студената (мушкараца има 41,4%), при чему су мушкарци бројнији у ИКТ (66%) и техници/инжењерству/грађевинарству (55% мушкараца), док су жене доминантне у здравству и социјалној заштити (71% жена). Учешће жена (25–69 година) у целоживотном учењу износи 13,4%, а мушкараца исте старосне доби 12,6% (из Анкете о образовању одраслих, 2022).

⁵⁰ Републички завод за статистику. (2024). *Жене и мушкарци у Републици Србији*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/pdfE/G20246004.pdf>

⁵¹ Републички завод за статистику. (2024). *Коришћење времена у Републици Србији*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G20246014.pdf>

Компјутерска писменост и ИКТ-приступ показују високу укљученост младих и веће родне разлике у старијим узрастима: 2023. компјутер користи ~95,4% жена и ~98,8% мушкараца узраста 16–24; у групи 25–54 то је ~91,0% жена и ~89,9% мушкараца; у групи 55–74 – ~44,7% жена и ~49,9% мушкараца. У дигиталној економији, куповину добара/услуга преко интернета у претходних 12 месеци пријављује 49,7% жена и 50,6% мушкараца (16–74).

На тржишту рада, стопа запослености (15+) из Анкете о радној снази⁵² показује стабилан родни јаз: жене 43,2%, мушкарци 57,9% (2022). Истовремено, образовање снажно „подиже“ активност обе групе: код високо образованих активност износи 74,5% за жене и 74,1% за мушкарце, док је код лица са нижим образовањем 21,0% за жене и 41,3% за мушкарце (2022). По расподели радног времена, у сегменту „36–48 сати недељно“ налази се 81,5% запослених жена и 71,5% мушкараца (2022).

Подаци Агенције за привредне регистре за 2023. годину показују да у власништву/управљању пословним субјектима, међу законским заступницима привредних друштава жене учествују са 27%, а међу предузетницима са 34%⁵³. Последње истраживање структуре зарада (2018) показује платни јаз у корист мушкараца од 8,8% (разлика средњих нето зарада по сату), уз веће разлике при нижим нивоима образовања.

На локалу, жене чине 37,6% одборница у скупштинама општина/градова, али само 13,3% председница општина/градоначелница (подаци РЗС у оквиру поглавља о одлучивању). На националном нивоу, према IPU Parline⁵⁴, удео жена у Народној скупштини износи 38,1% (јул 2024). Жене су у правосуђу значајно заступљене на судијским позицијама (нпр. 70,5% судија у судовима опште надлежности у 2022)⁵⁵.

Ипак, у Извештају Европске комисије за Србију за 2024. годину констатује се да су потребни „додатни напори у прикупљању званичних, по полу раздвојених података и статистика“, укључујући и поуздано праћење фемцида, те усклађивање акционих планова и праћења спровођења стратегија. Ово указује на јаз између законских обавеза и праксе у делу систематског, јавног приказивања полних дезагрегација у административним изворима⁵⁶. Према овом Извештају Србија задржава обавезу даље примене асquis-а и унапређења родно разложених података и политика, што тематски обухвата и статистике битне за образовање, тржиште рада и учешће у одлучивању.

⁵² Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2023/Pdf/G20235695.pdf>

⁵³ Подаци су доступни на сајту Агенције за привредне регистре: <https://www.apr.gov.rs/%D0%B8%D0%BD%D1%84%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D0%BA%D0%B5.4318.html?infol=160>

⁵⁴ Видети на линку: <https://data.ipu.org/parliament/RS/RS-LC01/data-on-women/>

⁵⁵ Републички завод за статистику (2024). *Жене и мушкарци у Републици Србији*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/pdfE/G20246004.pdf>

⁵⁶ European Commission. (2024). *Serbia 2024 Report*. Доступно на: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/3c8c2d7f-bff7-44eb-b868-414730cc5902_en?filename=Serbia+Report+2024.pdf

Подаци Светског економског форума за 2023. годину указују, пак, на значајно назадовање Србије у погледу Глобалног индекса родног јаз⁵⁷. У периоду између 2021. и 2023. године, Србија је на овој листи пала са 19. на 38. место. Резултати показују да је Србија најбоље рангирана у области политичког оснаживања жена (32. место) и у образовним достигнућима (37. место), док најслабије резултате постиже у укључености жена у економски живот и њиховим економским шансама (69. место).

Када је реч о композитним мерама, најновија доступна национална вредност *Индекса родне равноправности* (GEI) за Србију износи 58 поена (објављено 2021). Према истом прегледу РЗС, вредност GEI за ЕУ-27 у 2023. била је 70,2, што потврђује да Србија заостаје у свим доменама индекса. Трендови по доменима варирају: док домени моћи и рада бележе сталан напредак, домени новца и знања имају неконзистентне резултате, а домени времена и здравља остају непромењени због недостатка нових података или стагнације. Нови извештај о Индексу родне равноправности у Србији, планиран за 2024. годину, још увек није објављен. Индекс родне равноправности за Западни Балкан и Турску⁵⁸, који је Европски институт за родну равноправност (EIGE) објавио 2023. године, указује на значајну разлику између просека ЕУ-27 и Србије – 10,6 поена (58 према 67,4) и наглашава потребу за

структурним унапређењима за приближавање просеку ЕУ⁵⁹. Ова разлика се повећала у односу на претходни индекс из 2018. године, када је износила 9,6 поена. Најслабији резултати за Србију забележени су у доменима времена и новца, док су најбољи остварени у домену здравља.

Нормативни основ је постављен Законом о родној равноправности („Сл. гласник РС“, бр. 52/21), који обавезује јавне власти и послодавце да обезбеђују и користе податке разврстане по полу (нпр. у систему посебних мера закон изричито наводи „прикупљање релевантних података разврстаних по полу“), као и да их користе за планирање и праћење политика; обавезе су даље operationalизоване *Правилником о вођењу евиденције и извештавању у области родне равноправности* (2022), који прописује облик и садржину евиденција и извештаја. Ипак, већина статистичких података разврстаних по полу и старосном добу остаје недоступна, јер органи јавне власти не укључују овакву статистику у своје званичне евиденције. Паралелно, *Национална стратегија за родну равноправност 2021–2030* поставља циљеве унапређења родне статистике, повећања доступности података и њихове употребе у креирању политика. Међутим, ови циљеви нису остварени, јер нису обезбеђени подаци потребни за праћење дефинисаних индикатора.

⁵⁷ World Economic Forum. (2023). *Global Gender Gap Index 2023*. Доступно на: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf

⁵⁸ European Institute for Gender Equality. (2023). *Gender Equality Index in the Western Balkans and Türkiye: Measuring progress in the Western Balkans*. Доступно на: <https://eige.europa.eu/about/eu-candidate-countries-and-potential-candidates/gender-equality-indices-western-balkans-and-turkey>

⁵⁹ Исто.

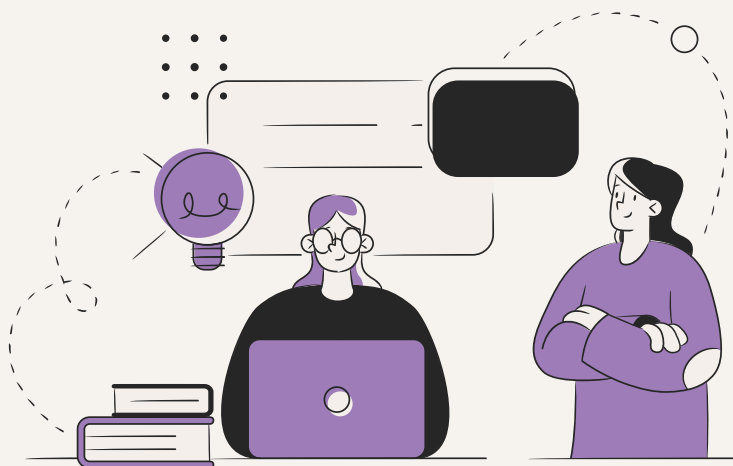

Родно осетљива статистика још увек није уведена као механизам у систематско праћење и извештавање о примени постојећих законских решења у пракси и као индикатор за успешност спровођења усвојених националних стратегија. Недостатак родно разврстаних података присутан је у свим областима, а њихово нередовно и несистематично прикупљање отежава поређења и анализе како унутар државних граница, тако и поређења Србије са другим земљама.

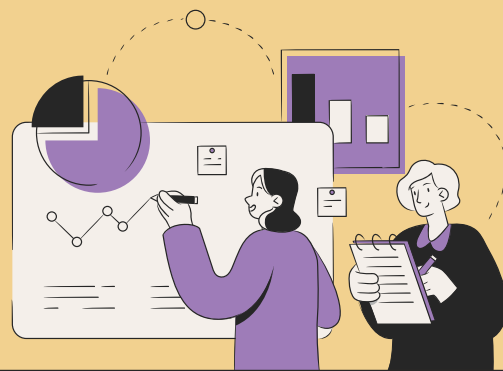
Институционални и статистички предуслови – правни оквир који нормира прикупљање података по полу и старости, методолошки усклађена званична статистика (РЗС) и композитни индекси (GEI) – већ постоје и пружају мерљиву основу за праћење родне равноправности. Главни изазов је доследна примена законских обавеза у административним изворима (редовно, јавно објављивање дезагрегираних података од стране ресорних Министарстава) и систематично коришћење тих података у праћењу стратешких докумената.

Општи закључак је да упркос позитивним помацима на плану развијања јавних политика у пољу родне равноправности у Србији, њихова пуна примена изостаје и у претходним годинама. У четири надаље анализиране области, показатељи родне (не)равноправности засновани су на налазима истраживања и годишњих извештаја о раду релевантних актера при чему, како се наводи и у Извештају невладиних организација за 55. заседање Комитета CEDAW: „Извештаји о раду механизма за родну равноправност у најбољем случају набрајају активности ових тела, а не промене остварене у овој области“ (стр. 8).⁶⁰ То свакако представља недостатак и онемогућава јасно сагледавање стања у погледу напретка у постизању родне равноправности у Србији.

⁶⁰ Аутономни женски центар, АСТРА, Жене у црном, ЛАБРИС и Глас разлике. (2013). Сенка над Србијом - Извештај невладиних организација за 55. заседање Комитета CEDAW 2013. Доступно на: <https://astra.rs/senka-nad-srbijom-izvestaj-nevladinih-organizacija-za-55-zasedanje-komiteta-cedaw-2013/>

АНАЛИЗА ПРИМЕНЕ ПЕКИНШКЕ ДЕКЛАРАЦИЈЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ У ЧЕТИРИ ОБЛАСТИ

У наставку следе закључци спроведене анализе о примени Пекиншке декларације у Републици Србији у четири области:

1. **Образовање и обука жена**
2. **Жене и привреда**
3. **Жене на власти и у одлучивању**
4. **Жене и медији**

Приказани закључци изведени су из анализе годишњих извештаја о раду релевантних актера у наведеним областима и студија које се фокусирају на дату проблематику. Свака од четири области представљена је кроз увод о циљевима који су предвиђени за ту област у Пекиншкој декларацији и Платформи за акцију, затим следи анализа полазног стања у датој области у Србији у тренутку када је Пекиншка декларација усвојена, потом су приказани позитивни помаци, као и изазови који опстају у наведене четири области, затим правни оквир у области, уз закључни сегмент који подразумева анализу стања у претходних пет година, односно од претходног извештаја о спровођењу Пекиншке декларације у Србији.

1. Образовање и обука жена

Увод

Према Пекиншкој декларацији и Платформи за акцију, стратешки циљеви у области *Образовање и обука жена* обухватају унапређење приступа квалитетном образовању за жене и девојке, посебно у руралним и мање развијеним подручјима, повећање учешћа жена у програмима професионалног усавршавања и развоја вештина, као и јачање сарадње између владиних тела, јавних установа и организација цивилног друштва. Ови циљеви подразумевају систематско укључивање родне перспективе у све образовне и развојне програме.

Полазно стање

Године 1995. Србија је ушла у период дубоких друштвених, политичких и економских промена. Истовремено, усвајање Пекиншке декларације и Платформе за акцију поставило је нове међународне стандарде у области родне равноправности и образовања жена. Упркос формалним гаранцијама права на образовање, стварност за велики број жена и девојчица у Србији те године била је другачија⁶¹. Укупна стопа неписмености у Србији кретала се око 7–8%, али су жене чиниле чак 75 до 80% популације неписмених. Преко 120.000 жена било је неписмено, углавном у руралним срединама и у генерацији старијој од 50 година. У ромској популацији ситуација је била драматичнија: више од 60% ромских жена није поседовало ни најосновније облике писмености. Ови подаци указују на дубоко укоренење структуралне неједнакости које су се преносиле вишегенерацијски. Обухват девојчица у предшколском образовању био је веома низак, испод 20%, што је резултат ограничених капацитета установа и ниске друштвене свести о значају раног образовања. У основном образовању обухват је био већи, али и даље непотпун, нарочито у сеоским срединама, као и за друштвене групе које су у већем ризику од дискриминације. Око 60% девојчица настављало је школовање након завршене основне школе, али је већина настављала образовање у хуманистичким и друштвеним областима науке. На факултетима су жене чиниле око 35–40% свих студената. Иако је то представљало напредак у односу на претходне деценије, жене су и даље биле мањински заступљене у академској заједници. На докторским студијама њихово учешће није прелазило 20%, а доминирале су углавном у хуманистичким областима.

⁶¹ Републички завод за статистику Србије. (1995). *Становништво и домаћинства Републике Србије према попису 1991. године*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G1995/Pdf/G19954001.pdf>

Републички завод за статистику. (1996). *Статистички годишњак Србије 1995*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G1995/Pdf/G19952001.pdf>

United Nations Development Programme. (1996). *Human Development Report 1996*. New York: UNDP. Доступно на: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1996encompletenostats.pdf>

UNICEF. (1996). *Annual Report*.

Присуство жена у природним и техничким наукама на овом нивоу било је готово симболично. Процене о напуштању школовања по полу указивале су на то да је више од 15% девојчица напуштало школовање пре него што би завршиле обавезно образовање. Разлози за то били су вишеструки: сиромаштво, родна дискриминација, рани бракови, али и недостатак приступа квалитетном образовању, посебно у сеоским и недовољно развијеним деловима Србије. Пекиншка декларација је у том историјском тренутку представљала прекретницу. Иако је у Србији тек након 2000. године почело озбиљније усвајање политика које су у складу са принципима Пекиншке декларације, само усвајање ове декларације је поставило темеље за институционалне реформе. Оно што се 1995. године могло сагледати као поље неједнакости, кроз две деценије ће постати простор видљивих и мерљивих помака, али и даље присутних изазова у родној структури образовања.

У наставку је приказана табеларна упоредна анализа кључних индикатора везаних за положај жена у образовању у Србији у две критичне тачке – 1995. године (у време усвајања Пекиншке декларације) и 2024. године.

Табела 1. Упоредна табела индикатора у области Образовање и обука жена

Индикатор	1995. година	2024. година
Стопа неписмености жена	75–80% од свих неписмених (~120.000)	~49.000 жена, већина >65 год.
Обухват девојчица у предшколском	<20%	~49% (~78.900 девојчица)
Обухват у основном образовању	~90% девојчица укупно, мањи у руралним срединама	~48,6% од 500.732 ученика
Наставак образовања након основне школе	Око 60% девојчица	Више од 90%
Учешће жена у високом образовању	35–40%	>60%
Жене на докторским студијама	<20%	56,3% (89 од 158)
Жене у наставничким професијама	~50%	>75% у основним, >88% у високом

● **Анализа стања у претходних пет година у области**

Неравноправности у области образовања примећују се већ од предшколског система васпитања и образовања и исказане су кроз најнижи обухват деце из угрожених и мањинских категорија (попут Рома). Стопа похађања образовања за децу из ромских насеља је нижа од националног просека, а стопа уписа у средњу школу значајно је нижа за децу из ромских насеља. У односу на 2020/21. годину, када је први пут у деценији обухват деце до три године у предшколским програмима достигао 30%, у 2022/23. години овај број је пао на 25,1%. У предшколским установама 48,6% чине девојчице. Обавезни припремни програм похађало је 62.958 деце, од чега су 48% девојчице, а обухват овим програмом износи 97,3% деце овог узраста. Национални извештај о инклузивном образовању у Републици Србији⁶² за период 2019-2021. године закључује да предшколски васпитни и образовни програми, нарочито они који нису обавезни, и даље бележе ниску укљученост деце из осетљивих друштвених група. Иако је основно образовање обавезно, ипак опада и обухват и завршетак овог нивоа образовања.

Пандемија КОВИДА-19 додатно је продубила постојеће неједнакости – девојчице и деца из ромских и сиромашних домаћинстава била су у најнеповољнијем положају током онлајн наставе, уз ограничен приступ интернету и техничкој опреми, што је утицало на њихово укључивање и успех у образовању. Током наставе на даљину, која је организована током пандемије КОВИДА-19, деца из сиромашних и вишедетних породица имала су ограничен приступ дигиталним уређајима и интернету. Девојчице су често преузимале бригу о млађој браћи и сестрама, што је додатно умањивало њихово време за учење. Студенти и студенткиње су током пандемије били погођени губитком прихода од повремених послова и ограниченим приступом настави на даљину, што је посебно погодило студенткиње из мање имућних домаћинстава.

Према резултатима истраживања вишеструких показатеља (MICS)⁶³ спроведеног 2019. године у сарадњи са УНИЦЕФ-ом и Републичким заводом за статистику, образовање ромске популације у Србији остаје озбиљно обележено структурним неједнакостима. Иако се око 80% жена у ромским насељима изјашњава као писмено, свака пета и даље не уме да прочита једноставан текст или није похађала школу, што је посебно изражено у старијим генерацијама и сиромашним домаћинствима.

⁶² Министарство просвете Републике Србије. (2022). Национални извештај о инклузивном образовању у Републици Србији за период од 2019. до 2021. године. Београд: Министарство просвете. Доступно на: <https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2022/12/Nacionalni-izvestaj-o-IO-2019-2021.pdf>

⁶³ Републички завод за статистику. (2020). *Statistical Snapshot: Serbia Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) 2019 and Serbia Roma Settlements MICS 2019*. Београд: УНИЦЕФ. Доступно на: https://www.stat.gov.rs/media/5613/mics6_statistical_snapshot_serbia.pdf

Обухват предшколским образовањем је изузетно низак – само 7% деце узраста 3–4 године похађа неки вид програма раног учења (у најсиромашнијим домаћинствима тек 3%, док код деце чије мајке имају средњу или вишу школу износи 15%). Припремни предшколски програм је доступнији, али и ту постоји јасна родна разлика: похађа га 84% дечака и 71% девојчица. У основној школи стопа уписа достиже 92%, али само 64% ромске деце заврши тај ниво образовања. Прелазак у средње школе бележи стопу транзиције од 55%, али укупно похађање нагло опада – само 28% деце узраста 14–17 година је у средњошколском систему, а чак 57% уопште не похађа школу. Завршетак средњег образовања бележи тек 61% ученика који га започну, при чему индекс родне равноправности износи 0,89, што значи да девојчице имају мање шансе да га окончају у односу на вршњаке. Више образовање остаје готово недоступно: мање од 1% Рома завршава факултет, док је стопа раног напуштања школовања драматично висока – чак 68% прекида школовање током средње школе. Стопа NEET међу младима из ромске популације износи 63%, а код девојака чак 72%, што указује на повећан ризик од дискриминације и социјалне искључености. Поред економских и родних баријера, део деце је изложен и сегрегацији у школама, где у појединим одељењима сва деца припадају ромској заједници, што је у супротности са европским правним стандардима, док дискриминација наставника и ниска очекивања додатно ограничавају образовни напредак ромске деце. Ови подаци показују да, иако постоје неки програми и политике подршке, системске промене су још увек недовољне да би прекинуле циклус сиромаштва и дискриминације ромске деце у Србији.

У школској 2024/25. години средње образовање у Србији⁶⁴ похађа 229.648 ученика и ученица, од чега 114.216 чине девојчице. Државне школе похађа и даље већина ученика и ученица, у приватним школама је укупно 4555 ученика и ученица⁶⁵. У структури средњег образовања доминирају стручне школе, које похађа 73% ученика, док 27% похађа гимназије. Девојчице су већином заступљене у гимназијама, као и у школама економског, правног и здравственог усмерења, као и у областима културе и услужних делатности. Њихов удео у сектору текстилства, трговине и угоститељства остаје стабилан, односно преко 65%. Раст броја ученица наставља се у техничким и војним школама – удео девојчица у војним школама износи - 42%, у геодезији и грађевинарству износи 46%, а у шумарству и обради дрвета достигао је 35%. У електротехничким смеровима и даље доминирају дечаци, с тим да је удео ученица порастао на преко 11%.

⁶⁴ Републички завод за статистику. (2025). *Билтен. Средње образовање. Почетак школске 2024/25.* Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/Pdf/G20255719.pdf>

⁶⁵ Подаци су доступни на сајту Републичког завода за статистику на линку: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/Pdf/G202527010.pdf>

У области високог образовања, у 2024/25. години, жене чине 58,6% новоуписаних студената на основне студије. У 2023. години, од 37.280 дипломираних студената, 61% су биле жене. Жене чине већину у свим областима осим у ИКТ сектору, где је њихово учешће 32%, и у области инжењерства, производње и грађевинарства, где је проценат жена 42%. У секторима здравства, образовања и социјалне заштите жене и даље доминирају са преко 70% уписа.

Студије рода у Србији доступне су као мастер академски програм на само два универзитета – Универзитету у Београду и Универзитету у Новом Саду. На Универзитету у Новом Саду постоји мастер програм Родне студије, али докторске студије у овој области више нису акредитоване. У 2024. години докторске студије у Србији је завршило укупно 158 кандидата, од чега су 89 биле жене, што чини 56,3% укупног броја. Ово представља значајан позитиван помак, јер је први пут удео жена међу докторима наука премашио 50%. У поређењу са претходним годинама, удео жена је у порасту, иако укупан број кандидата и даље остаје низак.

Према Попису становништва 2022. године, у Србији има 57.667 неписмених особа. Више од 85% тог броја чине жене. Највећи број неписмених жена припада старосној групи од 65 и више година. У категоријама испод 50 година скоро да нема неписмених, што указује на ефикасност обавезног основног образовања. У периоду од 2018. до 2023. године приметан је константан пад броја неписмених жена. То се посебно односи на млађе генерације, док су највећи изазови и даље присутни код жена старије популације. Овај тренд представља позитиван сигнал у погледу друштвеног обухвата образовањем.

Табела 2. Кључни индикатори и трендови у области образовања

Индикатор	2024. година	Тренд (у односу на 2018)
Завршене докторске студије (жене)	89	растући
Удео жена међу докторандима	56,3%	први пут >50%
Број неписмених жена	~49.000	опадајући
Старосна структура неписмених	>80% старије од 65	све мање код младих

Европска комисија у извештају за 2023. годину⁶⁶ наводи да још увек нема напретка у примени Закона о родној равноправности у образовним програмима. Иако су активности попут ревизије наставних садржаја и уклањања родних стереотипа, дискриминаторних садржаја и језика биле планиране Акционим планом за 2022-2023. годину⁶⁷ за спровођење Националне стратегије за родну равноправност за период 2021-2030. године, анализа остварености показује да ове ревизије нису спроведене. Такође, програми сексуалног и репродуктивног здравља нису уведени у основношколско и средњошколско образовање. Оснаживање младих људи развојем знања о сексуалном здрављу, контрацепцији, репродуктивним правима, као и превенцији полно преносивих болести не само да утиче на смањење стопе абортуса и малолетничких трудноћа, већ и на развој свести о важности поштовања телесних граница и спречавања сексуалног насиља⁶⁸. Сексуално и репродуктивно образовање може такође бити кључно у превазилажењу родних стереотипа јер омогућава ученицима да разумеју и разматрају здраве и равноправне односе. Овакви програми обухватају и теме сексуалног насиља⁶⁹, као и поштовања личних и телесних граница, чиме доприносе стварању окружења у којем су и девојчице и дечаци оснажени да се супротставе насиљу и граде здраве односе. У овом контексту, управо због чињенице да су девојчице чешће жртве сексуалног насиља (од петоро деце која су преживела ову врсту насиља – четири су девојчице а један дечак)⁷⁰, овакав образовни приступ доприноси родној равноправности, јер омогућава развој свести и знања које је неопходно за оснаживање девојчица и девојака да поврате контролу над својим телом, правима и безбедношћу.

⁶⁶ European Commission. (2023). Serbia Report 2023. Dostupno na: https://enlargement.ec.europa.eu/serbia-report-2023_en

⁶⁷ Акциони план за 2022. и 2023. годину за спровођење Стратегије за родну равноправност за период од 2021. до 2030. године. „Службени гласник РС“, број 99/2022. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/99/1>

⁶⁸ За статистичке податке за 2022/23. годину видети: Инцест траума центар – Београд. (2024). Сажетак статистичких података Инцест Траума Центра – Београд који се тичу пријављених случајева сексуалног насиља преживљеног у детињству са територије Србије у периоду мај 2022 – децембар 2023. године. Доступно на: <http://incestrauamacentar.org.rs/wordpress/wp-content/uploads/2024/04/ITC-Statisticki-podaci-2022-2023-1-1.pdf>

⁶⁹ Љиљана Богавац, Душица Попадић и Сњежана Мрше. (2016). Образовни пакет за учење о теми сексуалног насиља над децом за основне и средње школе у Србији. Београд: Инцест Траума Центар – Београд / Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Доступно на: <http://incestrauamacentar.org.rs/files/2016/MPNTR-ITC-Obrazovni-paket-za-osnovne-i-srednje-skole-2016.pdf>

⁷⁰ Инцест траума центар – Београд. (2015). Прва национална студија о друштвеном проблему сексуалног злостављања деце у Републици Србији. Београд: Инцест траума центар. <http://www.incestrauamacentar.org.rs/wordpress/wp-content/uploads/2021/03/ITC-2015-Srbija-Nacionalna-studija-o-seksualnom-nasilju-nad-decom.pdf>

Иако је 2022. године усвојен Правилник о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника⁷¹, знања и вештине из области родне равноправности нису део компетенција предвиђених за стицање током приправничког стажа. У наставном раду ангажовано је 52.389 наставника, од чега су 75,4% жене. Према Листи одобрених програма за стално стручно усавршавање наставника за школске 2022/2023, 2023/2024 и 2024/2025. године које одобрава Завод за унапређивање образовања и васпитања Републике Србије, теме родне равноправности укључене су у 20 програма, углавном у општем контексту антидискриминације, док се само четири програма директно односе на родну равноправност. Међутим, у периоду 2023–2024. године у Србији се бележи раст учешћа жена у различитим програмима формалног и неформалног образовања⁷². Жене чине преко 60% од укупног броја свих полазника неформалних обука, а нарочито су заступљене у програмима стручног усавршавања у секторима образовања, социјалне заштите и јавне управе. У оквиру програма Националне службе за запошљавање, жене учествују у обукама са уделом од 66–70%, пре свега у областима као што су дигиталне вештине – основна обука, брига о старима, услуге у заједници, финансијска писменост и предузетништво. Истовремено, жене су мање присутне у обукама за занате и техничке професије, где њихово учешће не прелази 20%, али је у порасту у програмима који се односе на дигиталну трансформацију. Посебне програме обука намењене младим женама, женама у руралним подручјима и Ромкињама реализују међународне организације (UN Women, UNDP, Немачка међународна организација за сарадњу - GIZ, Швајцарска канцеларија за сарадњу - СДЦ) и бројне организације цивилног друштва (ОЦД), али је учешће жена ромске националности и даље ниско у овим програмима (~8%).

⁷¹ Правилник о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника. „Службени гласник РС“. бр. 22/2005, 51/2008, 88/2015, 105/2015, 48/2016, 9/2022. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2005/22/2/reg>

⁷² Национална служба за запошљавање. (2023). *Извештај о раду Националне службе за 2023. годину*. Београд: НСЗ. Доступно на: https://nsz.gov.rs/filemanager/Files/Dokumenta/Izve%C5%A1taj%20i%20program%20rada%20NSZ/Izvestaj_o_radu_I_-XII_2023._godine.pdf

Национална служба за запошљавање. (2024). *Извештај о спровођењу за 2024. годину за Средњорочни план НСЗ 2024–2026*. Београд: НСЗ. Доступно на: <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/srednjorocni-plan-nsz/4115>

Национална служба за запошљавање. (2024). *Програм рада Националне службе за запошљавање за 2024. годину*. Београд: НСЗ. Доступно на: <https://www.nsz.gov.rs/filemanager/Files/Dokumenta/Izve%C5%A1taj%20i%20program%20rada%20NSZ/Program%20rada%20NSZ%20za%202024.pdf>

● Позитивни помаци:

- Унапређење у броју уписаних девојака у техничке и војне школе: Забележен је пораст броја ученица у областима попут геодезије, грађевинарства и шумарства, као и у војним школама, што указује на постепено смањивање родних стереотипа у избору занимања.
- Заступљеност жена међу наставним особљем: Жене чине 75,4% укупног броја наставног кадра. Већа заступљеност жена указује на важност наставе као професије која има дубоке социјалне импликације. У контексту родне равноправности, указивање на значај женског рада у образовању и на потребу за адекватном компензацијом, може бити покретач промена у образовним политикама ка инклузивнијем и родно осетљивијем моделу који признаје различите потребе и циљеве које поставља и постиже васпитно-образовни процес. Ако се образовање препозна као важан стуб друштва и уколико се осигурају бољи услови рада, то ће резултирати позитивним ефектима на целокупну друштвену ситуацију. Наставничка улога није само образовна, већ и друштвена. Улагањем у наставнике, друштво инвестира у развој људског капитала који ће имати трајни утицај на економски, културни и социјални напредак. Стога, заступљеност жена у настави није само питање родне равноправности, већ и питање одрживог развоја и будућности друштва као целине. Истовремено, тиме се осигурава да жене, које су већ традиционално заступљене у образовању, имају прилику да наставе радити у професији коју воле, уз адекватну награду и признање.
- Девојчице чине стабилан проценат у основном образовању (~48.6%). У средњем образовању приметан је раст броја девојака у последњој школској години. Девојке чине више од 60% студената на свим нивоима високог образовања. Повећано укључивање девојчица у инклузивно образовање (IOP1 и IOP2).
- Смањење броја неписмених девојчица, девојака и жена.

Кључни изазови:

- Смањење обухвата деце предшколским програмима: Подаци указују на значајан пад обухвата деце узраста до три године у предшколским установама са 30% (2020/21) на 25,1% (2022/23)⁷³. Када је реч о узрасту од 3.5 до 5 година, посебно су погођена деца из друштвених група које су у већем ризику од дискриминације; конкретно, свако друго дете у Србији у овом узрасту обухваћено је предшколским образовањем при чему мањи проценат девојчица од дечака (49% наспрам 52%). Тек 10% деце из сиромашних породица и 6% ромске деце је обухваћено предшколским програмима у овом узрасту⁷⁴.
- Дискриминација у приступу образовању: Раније наведена истраживања која је иницирао Повереник показују да је међу ромском децом стопа похађања основне школе 92%, али само 64% њих успешно завршава овај ниво образовања. Прелазак у средње образовање остварује свега 55% деце, док само 28% ромских ученика и ученица узраста од 14 до 17 година похађа средњу школу. Још алармантнији је податак да је у најсиромашнијим домаћинствима обухват деце предшколским програмима свега 3%, док је национални просек 61%. Родни јаз је посебно уочљив у средњем образовању – индекс родне равноправности у завршетку износи 0,89, што значи да девојчице имају мање шансе од дечака да заврше школу. Поред економских и социјалних баријера, присутни су и културни фактори попут раних и присилних бракова који посебно погађају девојчице ромске националности. Повереник је у више наврата указивао на неопходност систематског увођења родно сензитивних садржаја у наставне планове и уџбенике, као и на потребу елиминације стереотипа у образовном систему. Истовремено, скренута је пажња на неопходност унапређења приступа образовању за девојчице из руралних средина, девојке са инвалидитетом и припаднице других осетљивих група, као и на недовољну заступљеност жена у СТЕМ областима. Подстицање равноправног приступа образовању, од предшколског до високог, представља предуслов за касније економско и друштвено оснаживање жена.

⁷³ Подаци доступни на линку: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=13967>

⁷⁴ Подаци доступни на линку: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/812461521219311860-0080022018/original/SerbiaECDIGfullSRB.pdf>

- Још увек је присутна родна диференцијација према областима науке у високом образовању: Студенткиње чине већину укупног броја уписане студентске популације на свим степенима студија у 2023/24. години (57,9%)⁷⁵, као и у 2024/25. години за основне студије (57,3%)⁷⁶. Овај проценат студенткиња није нужно резултат новијих мера за повећање доступности образовања, већ одраз дугорочног развоја свести о важности образовања за жене, као и историјског контекста који је женама у Србији обезбедио приступ високошколском образовању. Иако жене предњаче у упису на високошколске установе, њихова репрезентација у областима као што су традиционално „феминизоване“ области попут друштвених наука, образовања и уметности, указује на потребу за оснаживањем и подршком у другим, мање заступљеним, али такође стратешки важним дисциплинама, попут природних и техничких наука.
- Недовољна имплементација закона и стратегија: Закон о родној равноправности и Национална стратегија за родну равноправност предвиђају ревизију наставних програма, уклањање дискриминаторних садржаја и увођење програма сексуалног и репродуктивног здравља у образовање, али ти циљеви још увек нису остварени.
- Недостатак студија рода у високом образовању: Програми из области родних студија доступни су само као мастер студије на Универзитету у Београду и Универзитету у Новом Саду. Више не постоји ниједан акредитовани докторски програм из ове области.
- Недовољна инклузија родне перспективе у обуци наставника: Правилник о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника⁷⁷ не предвиђа знања из области родне равноправности као обавезни део компетенција.

⁷⁵ Подаци доступни на линку: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=13922&a=11&s=1104?s=1104>

⁷⁶ Подаци доступни на линку: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=15413&a=11&s=1104?s=1104>

⁷⁷ Правилник о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника. (2022). „Службени гласник РС”. бр. 22/2005, 51/2008, 88/2015, 105/2015, 48/2016, 9/2022. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2005/22/2/reg>

2. Жене и привреда

Увод

Стратешки циљеви Пекиншке декларације и Платформе за акцију у области *Жене и привреда* осмишљени су с намером да унапреде економске позиције жена путем омогућавања равноправног приступа ресурсима, запошљавању и тржишту. Ово укључује подршку женском предузетништву, приступ кредитима и капиталу, развој финансијских и производних ресурса, као и побољшање услова за жене у сеоским подручјима. Поред тога, циљеви се односе на јачање економске способности жена кроз подршку женским организацијама и мрежама, уклањање дискриминације при запошљавању, као и подршку женама у ниским приходним групама, укључујући развој инфраструктуре, обуке и приступ новим технологијама.

Полазно стање

Године 1995. Србија се налазила у дубокој економској и социјалној кризи изазваној распадом Југославије, санкцијама, инфлацијом и затвореношћу тржишта. У таквим условима, положај жена у привреди био је изразито неповољан⁷⁸. Жене су чиниле око 42% укупно запослених, али су биле претежно концентрисане у ниско плаћеним секторима као што су образовање, здравство, трговина и администрација. У индустријским гранама и у управљачким структурама учешће жена било је ниско. У руралним подручјима, жене су углавном учествовале у неплаћеном породичном раду у пољопривреди, без формалног признања или социјалне и здравствене заштите. Приступ жена кредитима и финансијским ресурсима био је скоро у потпуности ограничен. Већина жена није имала власништво над имовином. Жене су чиниле мање од 10% укупног броја регистрованих привредника, и углавном су биле ангажоване у малим, породичним радњама, занатству и трговини. Родни јаз у платама био је значајно око 12–15%, али је у стварности био већи, нарочито у приватном сектору, који је у том периоду био у зачетку.

⁷⁸ Републички завод за статистику Србије. (1995). *Становништво и домаћинства Републике Србије према попису 1991. године*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G1995/Pdf/G19954001.pdf>

Републички завод за статистику. (1996). *Статистички годишњак Србије 1995*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G1995/Pdf/G19952001.pdf>

United Nations Development Programme. (1996). *Human Development Report 1996*. New York: UNDP. Доступно на: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1996encompletenostats.pdf>

Voice of Difference – Group for Promotion of Women's Political Rights, Autonomous Women's Center, ASTRA, Incest Trauma Center и Women in Black. (2007). *Alternative Report to the CEDAW Committee*. Доступно на: <https://www.bibija.org.rs/wp-content/uploads/2021/04/serbiaalternativereport.pdf>

United Nations. (1995). *Women of the World 1995: Trends and Statistics*. Доступно на: [chrome- https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/products/worldswomen/documents/ww1995.pdf](https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/products/worldswomen/documents/ww1995.pdf)

Марија Бабовић. (2020). Родне неједнакости на тржишту рада у Србији : стање и политике. У: Варади, Т. и Пајванчић М. (ур.) *Родна равноправност - од једнаких права до једнаких могућности : зборник радова са научног скупа одржаног 27. септембра 2019*. Београд : Српска академија наука и уметности, стр. 199-214.

Организовани програми подршке женском предузетништву, стручном усавршавању или приступу тржишту готово да нису постојали. Укратко, 1995. година у Србији obe-
лежена је дубоком структурном неједнакошћу жена у економији – од недостатка
формалног запослења и признања, до изостанка институционалне подршке за еко-
номско оснаживање. Усвајање Пекиншке декларације те године није имало тренутан
утицај у Србији, али је поставило темељ за касније реформе које ће се постепено поја-
вити након политичке промене 2000. године.

У наставку је приказана табеларна упоредна анализа кључних индикатора који се
односе на положај жена у економији Србије 1995. и 2024. године. Подаци одражавају
промене у приступу запошљавању, предузетништву, кредитима, положају жена у ру-
ралним подручјима и другим аспектима економског оснаживања.

Табела 3. Упоредна табела индикатора у области Жене и привреда

Индикатор	1995. година	2024. година
Удео жена у укупној запослености	Око 42%	45% (стабилно)
Родни јаз у платама	12–15% (незванично и више)	~8–9% у јавном сектору, >12% у приватном
Учешће жена у предузетништву	<10% формално регистрованих	~33% микро и малих предузећа воде жене
Приступ кредитима	Ограничен; жене без власништва над имовином	Унапређен; постоје гаранцијски фондови и програми
Жене у руралној економији	Невидљив рад, без власништва и социјалне заштите	Присутни програми за оснаживање и задругарство
Политике подршке женама	Нису постојале системске мере	Стратегија за родну равноправност и предузетништво жена
Финансијски инструменти	Практично недоступни	Специјализовани микрокредити, фондови и инкубатори
Представљеност у економским телима	Занемарљива	И даље недовољна, али постоји институционална обавеза родне равноправности

● **Анализа стања у претходних пет година**

Спроведене активности и мере усмерене на економско оснаживање жена у Србији доприносе извесном напретку, али жене и даље трпе бројне изазове који указују на дубоко укоренење родне неравноправности у друштву. Запослене жене често се налазе на нижим позицијама, укључујући и оне у јавном сектору, или су запослене на одређено време, чак и када имају високе нивое образовања. Запослење на одређено време, које не гарантује дугорочну сигурност, подразумева већу флексибилност послодавца да прекине радни однос, чиме се раднице доводе у положај повећане неизвесности и већем ризику од изложености дискриминацији. Такав положај их чини подложнијим притисцима и утиче на успостављање хијерархијских односа моћи на радном месту. Мањак стабилности може такође утицати на могућност планирања и доношења дугорочних животних одлука, као што је заснивање породице. Женама које раде на одређено време често се отежава приступ различитим правима и повластицама које су доступне стално запосленим радницама, попут могућности узимања стамбених кредита, односно кредита за куповину стана. Укупно гледано, ова ситуација може негативно утицати на професионалну сигурност и економску независност жена. Потешкоће у усклађивању професионалног и приватног живота, као и домаћи послови и брига о породици, који у великој мери падају на жене, значајно утичу на њихову могућност да граде каријеру и приступе највишим управљачким позицијама. Приметна је и дискриминација жена у контексту породичног одсуства.

Последице мера штедње које је Влада увела крајем 2014. године најјаче су погодиле жене, управо због њихове концентрације у јавном сектору. Смањење плата и ограничења у запошљавању у јавном сектору довели су до повећања незапослености међу млађим женама које се у највећој мери запошљавају у овом сектору и повлачења старијих жена из радне снаге због испуњавања услова за одлазак у пензију, док слични ефекти нису примећени код мушкараца који су овом мером били мање погођени. Иако је нормативни оквир требало да ублажи родни јаз у платама, ефекти мера показали су супротно – дошло је чак до благог пораста родног јаза у јавном сектору. Недостатак родно сензитивне анализе пре примене оваквих мера довео је до структурних неједнакости које су дугорочно ослабиле економску сигурност жена. Такође, пандемија COVID-19 додатно је погоршала положај жена на тржишту рада. Истраживања су показала да су жене чешће губиле посао у секторима који су највише били погођени кризом, попут услужних делатности, образовања и неге. Истовремено, жене су биле изложене повећаном терету неплаћеног рада у домаћинству, што је отежало усклађивање професионалних и породичних обавеза. Недостатак механизма подршке, попут адекватних услуга бриге о деци током затварања установа или о болесним и онемоћалим лицима, још је више појачао родни јаз у могућностима запошљавања и напредовања између жена и мушкараца.

Када је реч о претходне четири године, пракса Повереника показује да грађани најчешће подносе притужбе по основу пола, као и притужбе због дискриминације по основу националне припадности, старосног доба, здравственог стања и инвалидитета, при чему треба имати у виду да се често подносе притужбе на основу пола и брачног и породичног статуса заједно, као вишеструка дискриминација, и то најчешће у области рада и запошљавања због положаја жена у вези са трудноћом, порођајем и негом детета. Повереник у свом редовном годишњем извештају за 2024. годину⁷⁹ наводи да су, као и претходних година, пријаве дискриминације у области рада и запошљавања најчешће укључивале вишеструку и/или укрштено засновану дискриминацију, нарочито по основу пола и брачног и породичног статуса у вези са трудноћом и материнством, као и по основу здравственог стања и инвалидитета у контексту разумног прилагођавања и распоређивања на одговарајуће радно место. Истиче се да право на достојанствен рад и једнаку зараду без дискриминације представља кључни фактор за егзистенцију и квалитет живота грађана, али и за ефикасност привреде и укупни друштвени развој. У том смислу, Повереник је посебно улагао напоре у сарадњу са бизнис сектором, организујући едукације за послодавце и запослене, као и путем промоције новог издања *Кодекса равноправности* – смерница за креирање антидискриминационих политика у радном окружењу⁸⁰, те *Упутства за спровођење активности у вези са разумним прилагођавањем радних места/послова за особе са инвалидитетом*⁸¹. Поред тога, у извештају се наводи да се иницијативи „Партнерство за равноправност“, коју Повереник води, прикључило неколико стотина компанија и привредних комора, које запошљавају хиљаде радника широм Србије.

Даље, Закон о финансијској подршци породици са децом измењен је након одлуке Уставног суда, који је указао на неоправдано различито трајање права на накнаде у случају рођења трећег детета⁸², на основу тога што је 2018. године Повереник поднео Уставном суду Србије Предлог за оцену уставности и законитости одређених одредаба Закона о финансијској подршци породици са децом. У овом предлогу, указано је на неједнакости у поступку остваривања права на накнаду за породично одсуство и одсуство са рада ради неге детета, истичући да су пољопривреднице постављене у неравноправан положај јер морају да имају 24 месеца осигурања, за разлику од других породиља које су осигуране по различитим основама, а које имају 18 месеци осигурања.

⁷⁹ Видети детаљније на: <https://ravnopravnost.gov.rs/izvestaji/>

⁸⁰ Повереник за заштиту равноправности. (2024). *КОДЕКС равноправности: смернице за израду кодекса антидискриминационе политике послодаваца у Србији*. Београд: Повереник за заштиту равноправности. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2024/12/Kodeks-ravnopravnosti-A5-ONLINE.pdf>

⁸¹ Исто.

⁸² Видети: Повереник за заштиту равноправности. (2019). *Посебан извештај о дискриминацији у области рада и запошљавања*. Београд: Повереник за заштиту равноправности. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/posebni-izvestaji/>

Тиме што жене са вишим примањима примају накнаду у мањем износу него што су зарађивале у редовним примањима пре одсуства, ствара се неједнакост у односу на жене са нижим примањима које остварују већу накнаду која одговара износима на које су плаћале порезе и доприносе. Овај дискриминаторни положај утиче и на родитеље и на децу, јер постоји разлика у правима деце рођене пре и после ступања на снагу закона, у погледу примања родитељског додатка. Повереник је указивао на ове проблеме и током процеса израде закона, али је након усвајања закона примио бројне притужбе жена које су такође указивале на ове неправилности. Стога је у циљу исправљања ових неједнакости, Повереник упутио предлог Уставном суду Србије како би се закон ускладио са антидискриминационим прописима и обезбедила већа правичност за све грађане. Одлука суда истакла је важност усклађивања рада и родитељства као основног права свих родитеља. Кључне измене и допуне овог закона укључују:

- Право на одсуство са рада ради неге детета и одсуство са рада ради посебне неге детета, уз накнаду зараде или плате оца детета, ако је мајка детета лице које самостално обавља делатност или је носитељка породичног пољопривредног газдинства са статусом лица које самостално обавља делатност према закону који уређује порез на доходак грађана.
- Остале накнаде по основу рођења и неге детета и посебне неге детета, за децу рођену 1. августа 2023. године и касније, могу остварити мајке које су у периоду од 18 месеци пре рођења детета остваривале приходе по основу самосталног обављања делатности или као носитељке породичног пољопривредног газдинства. Ово право могу остварити и незапослене мајке које у моменту рођења детета не примају новчану накнаду за незапосленост, као и оне које су радиле по уговорима о привременим и повременим пословима, уговорима о делу, ауторским уговорима или уговорима о правима и обавезама директора ван радног односа.
- Мајке које су у периоду од 18 месеци пре рођења детета биле пољопривредне осигуранице могу остварити остале накнаде по основу рођења и неге детета и посебне неге детета за децу рођену од 1. августа 2023. године.

Иако су ове измене значајан корак напред за предузетнице и носитељке пољопривредних газдинстава, оне још увек нису у потпуности изједначене са другим женама запосленим код послодаваца. Предузетнице имају мању накнаду за време одсуства са рада и не стичу радни стаж током одсуства.

Изазови у овом пољу огледају се и у неравноправном приступу жена тржишту рада, при чему је стопа запослености жена (49%) знатно нижа од стопе запослености мушкараца (63%), а број жена ван радне снаге остаје висок. Високе стопе незапослености изражене су у популацији Ромкиња, жена са инвалидитетом и жена у руралним подручјима, а такође су више стопе незапослености младих жена у односу на младе мушкарце. Главни проблеми са којима се жене, а посебно жене на селу, суочавају у приступу тржишту рада јесу недостатак расположивих послова, недостатак установа за бригу о деци и дискриминација приликом запошљавања. Стратегија запошљавања у Републици Србији за период 2021-2026. године предвиђа посебну меру усмерену на унапређење положаја жена на тржишту рада (2.4). У оквиру ове мере наводи се да су жене старије од 50 година које остају без посла посебно обесхрабрене у покушају да поново нађу запослење, док се младе жене често суочавају са проблемом усаглашавања радног и породичног живота. Унапређење њиховог положаја на тржишту рада захтева пружање системске помоћи кроз интегрисани приступ институција, уз креирање додатних услуга и мера подршке. Такође, у оквиру мере која се односи на побољшање положаја младих на тржишту рада, наглашава се да је потребно узети у обзир родну димензију у свим системским интервенцијама усмереним ка младима, јер се код младих уочава велики родни јаз између мушкараца и жена, на штету жена које у мањој мери осећају побољшање свог положаја на тржишту рада. У Годишњем извештају о спровођењу Акционог плана за 2022. годину наведено је да су све три

планиране активности у току, али да је од четири показатеља испуњен само један. Економско оснаживање жена спроводи се кроз мере и програме које реализују различити актери, укључујући владине и невладине организације, а неке мере су намењене специфичним групама жена, као што су субвенције послодавцима за запошљавање незапослених из категорије теже запошљивих лица, укључујући жртве породичног насиља, као и подстицаје за женско предузетништво. Међутим, утицај појединачних мера и програма на унапређење положаја жена на тржишту рада није мерљив, а резултати који се добијају нису увек примењени у наредним програмима.

Жене старости између 45 и 60 година, које су радиле у текстилној, фармацеутској и прехрамбеној индустрији, налазе се у посебно тешкој ситуацији, јер су током транзиције остале без посла, немају нове понуде за запошљавање и недостају им одговарајуће квалификације за савремене послове. Стога најчешће налазе посао у секторима као што су нега старијих и деце, где потражња за овим услугама остаје висока, али су оне истовремено и непрепознате од стране формалног економског система. Иако пружају неопходне и важне услуге за друштво, оне раде у неформалним аранжманима, често без уговорене плате или здравственог осигурања, а многе се одлучују на рад у иностранству, где се суочавају са сличним условима „рада на црно“. Ова ситуација се дешава у контексту дубоке неједнакости јер ове раднице не могу да остваре права на пензију или здравствено осигурање пошто њихов рад није формално признат.

Да би се побољшао положај ових жена, неопходно је да држава формализује радне аранжмане у сектору неге, чиме би се омогућило овим радницама да стекну радни стаж, али и да се осигурају од социјалних ризика као што су пензија и здравствено осигурање. Поред тога, важан корак је и обука за нове врсте послова, која ће овим женама омогућити да се прилагоде новим захтевима тржишта рада, али и да се укључе у послове који су им доступни на основу њихових ранијих квалификација.

Жене из руралних подручја имају додатне проблеме у запошљавању попут отежаног превоза до радног места и обавеза старања о члановима домаћинства. Због тога сматрају да би Национална служба за запошљавање, у сарадњи са локалним самоуправама, требало да омогући приступачне услуге превоза и неге. Истраживање Повереника показало је да само 17,6% представника локалних самоуправа сматра да је дискриминација присутна у њиховој заједници. Као најчешће дискриминисане групе наводе се особе са менталним инвалидитетом, сиромашне особе и жене, а потом старије особе и оне са различитим политичким уверењима. Међутим, жене и девојчице из руралних подручја нису препознате као посебна група која трпи дискриминацију. Локалне развојне политике ретко препознају потребе жена, а изостанак родне перспективе у политикама запошљавања, као и непрепознавање жена на селу као посебно осетљиве групе, али и као ресурса за развој заједнице, доводе до недостатка посебних програма за оснаживање ове групе.⁸³ Повереник, у сарадњи са UN Women и уз подршку амбасаде Норвешке, спровео је пројекат „Унапређење положаја жена и девојчица у руралним областима“ у циљу економског оснаживања жена и подизања њихове безбедности. У Златиборском, Моравичком и Рашком округу женама су обезбеђене директне мере подршке кроз набавку пољопривредне опреме, као што су пластеници и хидрауличне пресе, док су новоформиране организације добиле техничку опрему за пружање подршке. Пројекат је био посебно усмерен на подизање свести жена о њиховим правима, а медијска подршка је ојачана доделом награда новинарима који су промовисали равноправност и извештавали о положају жена из руралних области. Ове активности доприносе економској независности жена, чиме се смањује ризик од родно заснованог насиља и дискриминације, и истиче важност укључивања свих друштвених актера у решавање датих проблема. Повереник је у више наврата покренуо иницијативе за креирање посебних мера активне политике запошљавања усмерених на жене из руралних средина, дугорочно незапослене и мање образоване жене. Делимичан одговор институција био је укључивање жена у приоритете локалних акционих планова за запошљавање, али остаје простор за креирање системских мера искључиво намењених женама у најтежем положају.

⁸³ Видети: <https://ravnopravnost.gov.rs/poverenica-ekonomska-nezavisnost-kljuc-za-unapredjenje-polozaja-zena-na-selu/>

Доступни подаци указују на мање учешће жена и успех у програмима подршке за предузетништво. Родни јаз је изражен у додели субвенција, при чему женска предузећа чине мање од 20% корисника. Неравномерна територијална расподела подстицаја додатно дискриминише жене из мањих средина, чиме се ограничава њихов приступ финансијским и другим ресурсима.

Ипак, постоје значајне предности и постигнућа које указују на потенцијал за унапређење положаја жена у економији. Број активних жена на тржишту рада у 2023. години повећан је за 10.600, што указује на позитивне ефекте одређених мера и програма. У области предузетништва, учешће женских предузећа порасло је на 31,2%, уз приметно повећање у секторима са већим потенцијалом за развој. Међу постигнућима, уочава се већа динамика женског предузетништва у односу на мушко, што показује адаптивност и иновативност жена у секторима који нису традиционално повезани са њиховим учешћем.

Табела 4. Кључни идикатори и трендови у области привреде

Индикатор	2024. година	Тренд (у односу на 2018)
Стопа запослености жена (2024)	50,2%	благо растући
Удео жена у укупној запосленој популацији	~44,3%	стабилан
Стопа активности жена	56,3%	у порасту
Удео жена међу предузетницама	31,2%	растући
Жене у јавном сектору	значајна већина (60%+)	стабилно висока заступљеност
Жене на руководећим позицијама	~34% у управљачким структурама	благо повећање
Родни јаз у платама	~11% (просек)	полако се смањује

Стратегија за родну равноправност Републике Србије за период 2021–2030. године истиче значај подршке женама кроз иновативне програме, унапређење приступа тржишту рада, као и мере које доприносе већој усклађености радних и породичних обавеза, као што су флексибилно радно време и развој додатних услуга подршке попут вртића и дневних боравака. Да би се даље унапредило стање у овој области, неопходно је интензивирати мере које би утицале на промену патријархалних ставова, побољшати услове за запошљавање и укључивање жена у иновативне секторе попут зелене економије, као и осигурати једнаку територијалну расподелу подстицаја. Континуирано праћење ефеката програма и њихова ревизија на основу резултата кључни су за дугорочни успех у постизању економске равноправности жена у Србији. Потребно је развијати и имплементирати програме обуке за жене у секторима као што су зелена енергија, еколошке технологије и одрживи развој, који ће им омогућити да се укључе у растуће индустрије и стекну нове вештине које су у складу са савременим потребама тржишта рада. Осигурати једнаку територијалну расподелу подстицаја и ресурса за запошљавање жена, нарочито у руралним и периурбаним подручјима, кроз специјализоване програме који ће стимулисати женско предузетништво и запошљавање у локалним заједницама. Развити програме за привлачење жена у секторе у којима су већински заступљени мушкарци, као и у иновативне области као што су технологија и инжењерство, уз стварање радних места која ће бити једнако приступачна свима. Развити механизме за праћење и процену ефеката постојећих програма на локалном и националном нивоу. Ово укључује прикупљање података о учешћу жена у различитим секторима, као и процену ефикасности програма који имају за циљ унапређење економске равноправности. Неопходно је неговати крос-секторску са послодавцима како би се развиле политике које подржавају жене на радном месту, као што су флексибилни радни услови, програми за развој каријере и лидерске обуке за жене, као и иницијативе које олакшавају повратак на посао након породилшког одсуства или одсуства ради неге члана породице.

Према најновијим подацима Републичког завода за статистику и Националне службе за запошљавање⁸⁴, у 2024. години жене у Србији имају запажено, али и даље неравноправно присуство на тржишту рада. Стопа запослености жена узраста од 15 до 64 године износи око 44%, што је знатно ниже од стопе код мушкараца, док стопа незапослености жена износи око 9,3%.

⁸⁴ Републички завод за статистику. (2024). *Анкета о радној снази - 2024*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/trziste-rada/>
Видети детаљније на линку: <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/statisticki-bilteni-nsz/4111>
Видети детаљније на линку: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Statistics_on_young_people_neither_in_employment_nor_in_education_or_training
Видети детаљније на линку: <https://www.unicef.org/reports/global-annual-results-report-2023-gender-equality>

Активност жена на тржишту рада, тј. удео жена које активно траже посао или су запослене, износи приближно 49,5%. NEET стопа (младих који нису ни у образовању, ни у запослењу, ни у обуци) за жене узраста 15–24 године износи око 21%, што је знатно више у односу на младе мушкарце којих има око 13%. Овај индикатор указује на висок ниво социјалне искључености младих жена и представља важан податак за креирање циљаних мера у политикама које се односе на области образовања и рада. Према евиденцији Националне службе за запошљавање, крајем 2023. и почетком 2024. на евиденцији незапослених било је око 435.000 лица, од чега су жене чиниле приближно 250.000 или 57%. Жене чине око 53% новопријављених у току године, а најзаступљеније су у старосној групи од 30 до 49 година. Позитиван показатељ је да жене чине преко 65% учесника програма јавних радова и мера активне политике запошљавања. Образовна структура незапослених жена показује да већина има средње образовање, углавном завршене четворогодишње школе или економску струку. Код високообразованих жена стопа незапослености је мања, али и даље постоји несразмера између завршених студија и реалних потреба тржишта рада. Женама са вишим и високим образовањем често недостају додатне вештине у области ИКТ-а и предузетништва које би омогућиле конкурентност у модерном тржишту рада.

Табела 5. Запосленост жена у Србији (2024)

Индикатор	Вредност	Напомена
Стопа запослености жена (15–64)	44%	Нижа од мушкараца (~59%)
Стопа незапослености жена	9,3%	Нешто већа него код мушкараца
Активност жена на тржишту рада	49,5%	Жене мање економски активне
NEET стопа (жене, 15–24)	21%	Висок ризик од дискриминације и социјалне искључености
Удео жена међу незапосленима (НСЗ)	57%	250.000 од 435.000
Учешће жена у јавним радовима и мерама	>65%	НСЗ програми

У поређењу са трећим кварталом 2023. године, у 2024. години запажа се умерен, али стабилан напредак у погледу учешћа жена у тржишту рада и у предузетништву. Према Анкети о радној снази, у 2023. години укупан број активних жена износио је 1.447.800, од чега је 1.308.600 било запослено. У 2024. години стопа запослености жена се стабилизovala на око 44%, док је активност жена остала приближно на нивоу од 49,5%. Упоредни подаци указују на задржавање позитивног тренда, али без значајнијег скока. Регионална структура активности жена у 2023. години показује највишу стопу у Београдском региону (60,1%), што је и даље очекивано у 2024. због концентрације услужног сектора и јавне управе. Прате га региони Шумадије и Западне Србије (55,3%), Војводине (55,2%) и Јужне и Источне Србије (51,9%). У 2024. години није дошло до драматичних промена у територијалној расподели активности жена, али постоји благ пораст женске запослености у мање урбаним срединама, што указује на ефекат програма активне политике запошљавања у унутрашњости. Број жена ван радне снаге у 2023. износио је 1.504.900, што је значајно више него код мушкараца (1.014.500). У 2024. години овај дисбаланс је и даље присутан, иако се број економски неактивних жена смањује у неким старосним групама услед боље евиденције и охрабрујућих фискалних мера. Стопа запослености мушкараца у 2023. износила је 63%, док је код жена била 49%. У 2024. тај јаз се задржава, али благо смањује услед програма родно одговорног буџетирања и подршке женском запошљавању у техничким секторима. Разлика у стопама запослености

остаје један од најстабилнијих индикатора структурне неравноправности. У области предузетништва, у 2023. години учешће женских предузећа порасло је са 28,1% на 31,2%, што је значајан помак. У 2024. години тај тренд се наставља, а према доступним проценама, жене чине више од 33% власница микро и малих предузећа. Иако је структура женског предузетништва и даље концентрисана у одређеним секторима (услуге, образовање, здравство), примећен је раст у ИКТ и креативним индустријама. Женски бизниси показују већу динамичност – како у оснивању тако и у гашењу фирми – у односу на мушке. То се тумачи као показатељ мањег приступа капиталу и нестабилнијих услова за одрживост бизниса, али и веће адаптивности. За промену патријархалних вредносних ставова и родних стилова неопходна је већа подршка укључивању мушкараца у бригу о породици и пружање подршке професионалној сигурности жена након родитељског одсуства. За унапређење положаја жена препоручује се флексибилно радно време и развој додатних услуга подршке, као што су дневни боравци и вртићи, како би се олакшала усклађеност радних и породичних обавеза. Жене које самостално обављају делатност или раде по уговору и користе породилско одсуство и одсуство с рада ради неге детета још увек нису изједначене у погледу плаћања доприноса са женама које су запослене код послодавца и користе исто право. Овим се фаворизује само један облик радног ангажовања (радни однос код послодавца), што демотивише женско предузетништво, а мајке су принуђене да бирају између каријере и материнства.

Према Стратегији за родну равноправност Републике Србије за период 2021–2030. године, једна од приоритетних мера је подршка иновативним програмима и услугама који би женама олакшали приступ тржишту рада, повећали њихову запошљивост и омогућили самозапошљавање. Ипак, Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, задужено за праћење и извештавање о спровођењу мера, известило је да две активности из Акционог плана за 2022. и 2023. годину нису реализоване, истичући да нису биле приоритетне и да су активности погрешно мапирале носиоце⁸⁵.

Економско оснаживање жена и подстицаји за предузетништво, укључујући субвенције за незапослене из осетљивих група као што су жртве насиља, спроводе се кроз програме различитих актера. У сегменту посвећеном подршци женама у бизнису, Стратегија наводи да недостају континуиране мере које би женама омогућиле укључивање у иновативне и брзорастуће делатности, зелену и циркуларну економију. Слабији одзив жена у програмима подршке приписује се предностима које се дају производним и прерађивачким секторима, где је традиционално мање жена. Такође, жене се ређе пријављују за финансијску подршку у оквиру претприступних фондова, а и када се пријаве имају слабији пролазак. Истраживање о коришћењу субвенција за женско предузетништво показује да жене чине мањи део захтева и добијања средстава, са само 6% укупно одобрених субвенција.

Економско оснаживање жена се остварује кроз различите програме владиних и невладиних актера, при чему су неке мере намењене специфичним групама жена, попут субвенција за запошљавање теже запошљивих лица и жртава насиља или подстицаја предузетницама. Ипак, ефекти ових програма на побољшање положаја жена на тржишту рада углавном се не мере или се мере повремено, а добијени налази се ретко примењују у будућим програмима.

Родна анализа програма Покрајинског секретаријата за привреду и туризам показала је да програми доделе бесповратних средстава нису довољно унапредили родну равноправност. Удео фирми у власништву жена које су добиле подстицаје је мањи од 20%, што указује на перзистенцију родног јаза и потврђује потребу за континуираним мерама подршке женским бизнисима. Осим тога, примећена је неравномерна територијална расподела субвенција, које се углавном додељују у великим градовима, посебно у Новом Саду, чиме се додатно ограничава приступ подстицајима женама из мањих средина.

⁸⁵ Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог. (кориговано 2023). *Извештај о остваривању родне равноправности у Републици Србији за 2022. годину*.

Женско предузетништво карактерише већа динамика – жене чешће покрећу, али и затварају бизнисе. Зато је неопходно оснаживање кроз циљане програме подршке, менторство, унапређење приступа капиталу и технологији, као и родно сензитивне политике које препознају специфичне потребе жена у привреди.

● Позитивни помаци:

- Већи удео жена у предузетништву – Са <10% у 1995. на око 33% микро и малих предузећа у власништву жена у 2024.
- Смањење родног јаза у платама – Са незваничних 15% у 1995. на ~8% у јавном сектору и 12% у приватном.
- Доступнији кредити и финансијски инструменти – Развијени програми подршке, гаранцијски фондови и микрокредити намењени женама.
- Формализација руралног женског рада – Програмска подршка задругама и женама у аграрном сектору.
- Подршка дигитализацији и СТЕМ секторима – Растући број програма за укључивање жена у ИКТ и технолошке инкубаторе.
- Родно одговорно буџетирање – Институционализовано у оквиру јавних финансија, што омогућава системску подршку економском оснаживању жена и праћење примене датих мера у пракси.

Постојећи изазови:

- Још увек недовољна заступљеност жена у одлучивању – Жене су ретко чланице управљачких тела у економским институцијама и коморама.
- Формални оквир без ефективне примене – Знатан јаз између усвојених политика и њихове примене у пракси, нарочито у мањим срединама.
- Недовољна подршка женама у неформалном сектору – Многе жене и даље раде у нерегистрованим активностима без социјалне заштите.
- Слаба приступачност техничкој и ИКТ обуци у руралним подручјима – Недовољна инфраструктура и родни стереотипи ограничавају приступ.
- Висок проценат младих жена које нису у образовању, запослењу, нити обуци – Многе младе жене (посебно у сиромашним и ромским заједницама) нису ни у школи, ни у запослењу.
- Родни јаз у зарадама – жене у просеку зарађују мање од мушкараца за исти или сличан рад.
- Мања економска активност жена – жене чешће остају ван тржишта рада или се ређе укључују у формално запослење.
- Нижа стопа запослености жена – у поређењу са мушкарцима, мањи проценат жена има стабилно и дугорочно запослење.
- Већа заступљеност жена на мање плаћеним пословима – жене су најчешће запослене у секторима и занимањима која носе ниже зараде и мањи друштвени престиж.
- Отежано напредовање у професионалној хијерархији – жене се ређе налазе на руководећим позицијама и суочавају се са препрекама у каријерном напретку.

3. Жене на власти и у одлучивању

Увод

Стратешки циљеви Е.1 и Е.2 Пекиншке декларације за област Жене на власти и у одлучивању фокусирају се на побољшање учешћа жена у доношењу одлука и управљању. Циљ Е.1 усмерава се на обезбеђивање равноправног приступа и учешћа жена у структурама моћи и одлучивања, укључујући владу, јавну управу, политичке странке и приватни сектор, кроз мере као што су постављање конкретних циљева за родну равнотежу, подршка НВО и анализе података о заступљености жена. Циљ Е.2 усмерава се на усавршавање вештина и знања жена за учешће у доношењу одлука кроз обуку у лидерству, развој система менторства и родно осетљиве обуке, те промоцију равноправности у критичним позицијама одлучивања. Оба циља теже стварању правичнијег и укључивијег окружења у свим областима друштва.

Полазно стање

Године 1995, када је усвојена Пекиншка декларација, положај жена у области власти и одлучивања у Србији био је обележен изразитом структурном неравноправношћу и институционалном маргинализацијом⁸⁶. Иако је формално било омогућено учешће жена у политичком и јавном животу, реална заступљеност жена у структурама моћи била је веома ниска. У Народној скупштини Републике Србије жене су чиниле мање од 7% народних посланица. У парламенту Савезне Републике Југославије учешће жена било је чак и мање. Није постојала никаква обавеза у погледу родне структуре изборних листа. У Влади Републике Србије жене су биле изузетно слабо заступљене. Ниједна жена није водила кључна министарства као што су финансије, спољни послови, унутрашњи послови или привреда. Жене су повремено биле постављане у ресурсе образовања, културе или социјалне заштите. Жена на челу општина било је мање од 2%. У скупштинама општина и градова, учешће жена ретко је премашивало 10%, чак и у већим урбаним срединама. Женска тела и женски форуми унутар странака практично нису постојали или су имали симболичну улогу. Страначки врхови били су искључиво мушки. Жене су се налазиле на зачељу изборних листа и ретко добијале видљиве позиције. Жене су чиниле мање од 10% чланова управних и надзорних одбора у јавним институцијама. У синдикатима, коморама и институцијама привреде нису заузимале руководећа места. Иако су жене биле бројно присутне у администрацији (секретарице, службенице), оне нису заузимале одлучујуће позиције. У јавном дискурсу, жена у политици била је реткост, често третирана сензационалистички у медијима.

⁸⁶ Републички завод за статистику Србије. (1995). *Становништво и домаћинства Републике Србије према попису 1991. године*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G1995/Pdf/G19954001.pdf>

Републички завод за статистику. (1996). *Статистички годишњак Србије 1995*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G1995/Pdf/G19952001.pdf>

Системска ограничења:

- Није постојао Закон о родној равноправности, нити стратегије или институције задужене за равноправност полова.
- Није било квота или било каквих механизма за родну корекцију у политици и управи.
- Друштвена перцепција лидерства била је изразито мушка. Женама се ретко приписивала способност за управљање, а медијски дискурс је често био сексистички.
- Обуке за лидерство, менторски програми или било какав систем подршке за жене у одлучивању нису постојали.

Жена у политици у Србији током 90-их била је институционално, политички и културолошки скрајнута. Интензивне промене у области су кренуле од 2000. године увођењем првих квота, а системски су озакоњене кроз законе од 2011. и 2021. године.

Табела у наставку приказује кључне индикаторе кроз које се упоређује положај жена у структурама власти и одлучивања у Србији 1995. године, у тренутку усвајања Пекиншке декларације, са стањем у 2024. години.

Табела 6. Упоредна табела индикатора у области Жене на власти и у одлучивању

Индикатор	1995. година	2024. година
Жене у Народној скупштини	<7%	~38%
Жене у Влади	<10%	~25%
Жене на челу локалних самоуправа	<2%	~10% (градоначелнице/ председнице општина)
Жене на изборним листама	Без квота	Минимум 40% уз обавезу расподеле
Жене у политичким странкама (руководство)	Занемариво	~22% на националном нивоу
Жене у управним и надзорним одборима	<10%	~34%
Жене у јавним предузећима (директорске позиције)	Врло ретко	~15%
Обавезне мере за родну равноправност	Нису постојале	Закони, стратегије и институције активне

● **Анализа стања у области**

У Србији, политичка партиципација жена и развој подстицајног окружења за њихово активније учешће у политичком животу и даље су неповољни. Стратешки циљеви Е.1 и Е.2 Пекиншке декларације за област „Жене на власти и у одлучивању“ у пракси су ограничени бројним изазовима. Иако формално постоје напори за повећање заступљености жена у политичким и управљачким структурама, стварни ефекти ових мера остају ограничени и често не доводе до дубљих системских промена. У Србији, примена квота за родну равнотежу у политичком животу није довела до значајније заступљености жена на одлучујућим позицијама. Већина жена у политици остаје заглављена у периферним и подређеним улогама, без стварне моћи да утичу на одлуке.

Када је реч о обукама жена за лидерске позиције, менторски програми и обуке у теорији представљају ефикасне механизме за унапређење вештина жена, али у стварности не постоји довољно подршке за дугорочне и стварне промене. Наиме, обуке често не доводе до директног утицаја на каријере жена у политици, а и нису прилагођене стварним потребама жена које се налазе у сложеним политичким и социо-економским контекстима. Поред тога, постоји и дубока дисонанца између стратегија за развој женских лидера и стварних институционалних и друштвених препрека с којима се жене суочавају у каријерном развоју. Без истинског укључивања жена у кључне процесе одлучивања и без превазилажења патријархалних структура и родних стереотипа који и даље доминирају, стратешки циљеви ће остати само слово на папиру. Потребно је много више од квота и обука — неопходно је радити на дубокој културној и институционалној трансформацији која би омогућила женама да заиста учествују у доношењу одлука и утичу на креирање политике на свим нивоима.

На глобалном нивоу, 2023. године само шест земаља имало је парламентарну заступљеност жена од 50% и више, док се Србија по броју жена посланица налазила на 46. месту. Заступљеност младих у Народној скупштини Србије такође је ниска (5,6%), са још нижим учешћем младих жена (2,8%).

На парламентарним изборима 2023. године било је 18 изборних листа, при чему нове измене закона налажу да на свакој листи буде најмање 40% заступљености мање заступљеног пола. Бележи се повећање броја жена као носитељки листи у односу на раније изборе: пет жена било је међу носиоцима четири листе, али само једна од ових листа („Србија против насиља“) ушла је у Народну скупштину. Однос заступљености жена и мушкараца на местима председавајућих бирачких одбора био је 27% према 73%, док је на београдским изборима тај однос био нешто изједначенији, са 43% жена и 57% мушкараца.

Међу председницима националних савета националних мањина, само четири жене су на овим позицијама од укупно 24 савета, док је заступљеност жена у политичком животу на локалном нивоу остала најслабија. Заступљеност жена из мањинских група (попут Ромкиња, жена са инвалидитетом и старијих жена) остала је на изузетно ниском нивоу, док је порастао број млађих одборница (испод 30 година). Најмања заступљеност жена је на нивоу месних заједница: према подацима из 2022. године, само 10% жена било је на позицијама председника месних заједница, док је њихов удео у саветима месних заједница износио 20%.

У 2024. години, жене у Србији заузимају знатно већи број позиција у органима власти у односу на раније деценије, али и даље постоје структурне разлике у учешћу на различитим нивоима одлучивања. Конкретно, у Народној скупштини Републике Србије, од укупно 250 посланика – жене заузимају 37,6%, односно укупно 94 посланичка места. Ова заступљеност је резултат примене изборних квота од најмање 40% припадника мање заступљеног пола на изборним листама. На челу Републике Србије није било жене председнице државе. Последњих година, међутим, повећан је број жена у позицијама заменица министара, државних секретарки и помоћница министара. У Влади Републике Србије (састав од 32 члана), налази се 9 жена на министарским позицијама, што чини 28% места.

Реч је о министаркама: привреде, заштите животне средине, затим грађевинарства, саобраћаја и инфраструктуре, затим унутрашње и спољне трговине, затим рударства и енергетике, затим државне управе и локалне самоуправе, затим за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, за бригу о породици и демографију, као и министарка без портфеља задужена за област родне равноправности, спречавање насиља над женама и економског и политичког оснаживања жена⁸⁷.

Када је реч о локалним самоуправама, жене чине око 10% градоначелница и председница општина. Иако је овај број нешто виши него претходних година, жене и даље ретко заузимају позиције носилаца извршне власти на локалном нивоу. У руководствима парламентарних одбора, жене председавају у приближно 30% сталних скупштинских тела.

На основу доступних података из извештаја Повереника и података Републичког завода за статистику из 2024. године, може се уочити да тренд умереног, али континуираног повећања учешћа жена у локалним структурама одлучивања у Србији траје већ неколико година. Иако су одређени сегменти забележили позитиван помак, бројни изазови у равномерној заступљености жена и даље постоје, нарочито на позицијама са извршном и оперативном моћи у локалним заједницама.

⁸⁷ Видети на линку: <https://www.srbija.gov.rs/sastav/177/sastav-vlade.php>

У односу на 2021. годину⁸⁸, у 2024. се проценат жена у градским и општинским скупштинама стабилизовао на око 39%, што је тек незнатно повећање у односу на претходни период. Ово указује на то да примене изборних квота дају ефекте, али недовољно снажне да би се постигао пун паритет. Иако је у протеклим годинама дошло до повећања броја жена у Народној скупштини и локалним парламентима – у великој мери захваљујући законским квотама које прописују најмање 40% представника мање заступљеног пола на изборним листама – њихов утицај на процесе одлучивања и даље је ограничен. Подаци показују да жене чине 38% посланика у Народној скупштини, али у руководећим позицијама у извршној власти и даље доминирају мушкарци. Поред квантитативних помака, квалитативни утицај жена на кључне политике остаје недовољно изражен.

Када је реч о позицијама председника и заменика председника скупштина ЈЛС, до 2024. године удео жена на функцији председника скупштине је достигао 22,5%, а на позицији заменика 27,3%, што представља благ, али охрабрујући напредак. Међутим, на нивоу савета месних заједница, учешће жена и даље остаје осетно ниско – у 2024. години око 16% чланова су жене, док је број председница ових тела порастао на око 9%, што и даље указује на отпор ка укључивању жена у одлучивање у мањим, локалним срединама.

⁸⁸ Истраживање Повереника *Родна равноправност на локалном нивоу* (2021) показује да иако проценат жена у градским и општинским скупштинама и даље није достигао циљани ниво – забележен је раст њихове заступљености са 34,8% у 2017. години на 38,6% у 2021, што представља повећање од 3,8 процентних поена. Осим на нивоу локалних скупштина, повећање заступљености жена уочава се и на позицијама председника и заменика председника скупштина јединица локалне самоуправе (ЈЛС). Удео жена на функцији председника скупштина порастао је са 14% на 21,1%, док је на позицији заменика председника забележен мањи раст – са 24% на 26,1%. Супротно томе, жене су и даље слабо заступљене на најнижем нивоу локалног одлучивања – у саветима месних заједница. Према подацима из 2017. године, жене су чиниле 10,7% чланова савета месних заједница, док је на позицији председника савета било свега 7,1% жена. У наредном периоду дошло је до умереног пораста у овим структурама: удео жена у саветима месних заједница порастао је за 5 процентних поена, док је заступљеност жена на челу ових тела повећана за свега 1 процентни поен. Ови подаци указују на спорије напредовање у рушењу традиционалних баријера у мањим локалним заједницама, као и на генерално слабу заинтересованост за ангажовање у месним заједницама. С друге стране, жене су традиционално високо заступљене на оперативним позицијама у локалној самоуправи. Удео жена на месту начелнице управе повећан је са 47,5% на 53,3%, док је проценат жена на челу управа за поједине области забележио пад – са 56,5% на 44,2%. Сличан тренд уочен је и код руководитељки организационих јединица, где је њихово учешће благо опало са 56,6% на 55%, иако и даље премашује 50%. Један од кључних показатеља заступљености жена на позицијама одлучивања у јединицама локалне самоуправе односи се на њихово учешће у управљачким структурама јавних предузећа, установа и организација чији су оснивачи општине или градови. Упркос тежњи ка равномернијој расподели, није забележен значајнији напредак, а у појединим случајевима је дошло и до пада заступљености жена. Тако је удео жена на функцији директорке јавних предузећа на локалном нивоу опао за 2,9 процентних поена током две испитиване године и сада износи 12,6%. Насупрот томе, проценат жена у надзорним одборима јавних предузећа остао је непромењен (28,9%), док је заступљеност жена на позицији председнице ових тела благо порасла са 16,9% на 19,4%. Када је реч о установама и организацијама које оснива локална самоуправа, заступљеност жена је уравнотежена или чак натполовична. Ово се делимично може објаснити чињеницом да су делатности ових установа углавном повезане са областима традиционално перципираним као „женске“ – социјалном заштитом, здравством и образовањем. Удео жена на директорским позицијама у овим установама порастао је са 51,2% у 2017. на 56,5% у 2021, док је заступљеност жена у управним одборима порасла са 51,2% на 55,4%. Повећање је забележено и на челним позицијама ових тела – број жена на месту председнице управног одбора порастао је за 3,8 процентних поена, на укупно 47,2%.

Истовремено, жене и даље имају значајну заступљеност на административним позицијама унутар општинских управа. У 2024. години, проценат жена на позицији начелница општинских управа износи 54,7%, док је заступљеност жена на позицијама руководитељки сектора и организационих јединица благо опала и износи 53,2%. Ове позиције су често ограничене у смислу политичке моћи, али су индикативне за структуру запослености и каријерну динамику жена у администрацији.

У погледу управљачких структура јавних предузећа и установа чији су оснивачи градови и општине, постоји изражен дисбаланс. У 2024. години, само 13% жена обавља функцију директорке јавних предузећа, док је учешће у надзорним одборима остало на око 29%, уз раст броја жена на челу ових тела на 20,3%. Насупрот томе, у установама попут центара за социјални рад, школа и домова здравља, жене су често у већини. Удео жена на позицији директорке у овим институцијама у 2024. години износи 58,2%, а у управним одборима 56%, са повећањем заступљености жена на позицији председнице управног одбора на 49,1%.

Овакав распоред показује структуралну расподелу родних улога у оквиру локалне управе – жене преузимају више функција у секторима као што су здравство, образовање, социјална заштита, док и даље изостаје њихова пуноправна интеграција у секторе који се сматрају финансијски и инфраструктурно доминантнијим (као што су инвестиције, локални развој).

Табела 7. Кључни индикатори и трендови у области Жене на власти и у одлучивању

Индикатор	2024. година	Тренд (у односу на 2018)
Жене у Народној скупштини (2024)	37,6%	↗ стабилно високо (захваљујући квотама)
Министарке у Влади Србије	9 министарки (28%)	↗ благо повећање
Градоначелнице и председнице општина	~10%	↗ умерен раст
Жене председнице одбора у парламенту	~30%	↗ стабилно
Жене председнице скупштина ЈЛС	22,5%	↗ растући
Жене у саветима месних заједница	~16% (председнице ~9%)	↗ благо повећање
Жене на месту начелника општинских управа	54,7%	↗ растући
Жене директорке јавних предузећа (локални ниво)	13%	↘ незнатан пад
Жене директорке установа (образовање, здравство...)	58,2%	↗ у порасту
Жене у управним одборима установа	56%	↗ умерен раст

Повереник је у својим извештајима указивао да формално повећање броја жена у политичким институцијама не прати увек и стварна промена у друштвеној моћи, будући да су жене често искључене из кључних одбора или из процеса који обликују стратешке одлуке. Ови подаци потврђују да, упркос постојању законског оквира и мера за афирмативно деловање, дубоко укоренењени родни стереотипи и даље представљају препреку пуној родној равноправности у области политичког и економског одлучивања. Жене су често маргинализоване унутар политичких партија и ретко заступљене у извршним органима, управним и надзорним одборима јавних установа, где мушкарци задржавају доминантне позиције. Упркос формалној заступљености, жене у пракси немају једнаке могућности за утицај на процесе доношења одлука од ширег друштвеног значаја. Повереник је зато препоручио увођење менторских програма, обука и подршке за жене у политици, као и доследнију примену постојећих мера у циљу елиминације родних стереотипа који ограничавају учешће жена у јавном животу.

● Позитивни помаци:

- Увођење изборних квота од 40% за мање заступљени пол на свим нивоима.
- Значајан пораст броја жена у Народној скупштини и на листама политичких странака.
- Успостављање законодавног оквира – Закон о родној равноправности, Закон о избору народних посланика.
- Развој институција за родну равноправност – Повереник, владине службе, парламентарне мреже жена.
- Програми обука, менторства и подршке женама у политици од стране НВО и међународних партнера.
- Повећано учешће жена у управљачким структурама јавних институција и одбора.

● Изазови који опстају:

- Жене су и даље недовољно заступљене на извршним функцијама (градоначелнице, директорке јавних предузећа).
- Формално присуство често није праћено стварним утицајем на одлуке (тзв. „симболичко учешће“).
- Локални нивои власти показују отпор у примени квота и родне равноправности.
- Родни стереотипи у медијима и друштву и даље утичу на перцепцију лидерства.
- Жене су слабо заступљене у кључним одборима и одлучујућим структурама у економији.
- Недостатак дугорочних програма за лидерство и политичко јачање жена у руралним подручјима.

4. Жене и медији

Увод

Стратешки циљеви за област *Жене и медији* у Пекиншкој декларацији и Платформи за акцију усмеравају се на унапређење учешћа жена у медијској индустрији и осигуравање равноправног приказивања жена у медијским садржајима. Ово укључује повећање броја жена на одлучујућим позицијама у медијима, оснаживање жена кроз образовање и обуку у медијима и новим комуникационим технологијама, као и подстицање медија да у својим садржајима искорењују родне стереотипе и негативне представе о женама. Такође, циљ је развој и примена саморегулаторних механизма у медијима, подршка женским медијским мрежама, и промовисање уравнотеженог и нестереотипног приказивања жена у медијским садржајима и рекламним кампањама.

Полазно стање

У тренутку усвајања Пекиншке декларације 1995. године, положај жена у медијима у Србији био је обележен структурном неједнакошћу и недовољном заступљеношћу на уређивачким и руководећим позицијама. Иако су жене чиниле добар део новинарске професије, њихова видљивост и утицај на медијске садржаје били су ограничени⁸⁹. Године 1995. положај жена у медијима у Србији био је одраз ширих друштвених, политичких и културолошких околности обележених патријархалним нормама, ратним стањем у Југославији и ауторитарним политичким режимом. Жене су чиниле приближно 30% новинарске радне снаге, најчешће у улогама репортерки, спикерки или уредница културне и забавне рубрике. Њихово присуство у секторима који се баве политиком, економијом или темама из безбедности - било је изузетно ограничено. У већини редакција, посебно у државним и великим медијским кућама, жене нису заузимале уредничке позиције. У структури главних и одговорних уредника у медијима у целини учешће жена било је испод 10%.

Присуство жена у дебатама и политичким емисијама било је симболично. У медијским наступима, жене политичарке и активисткиње су често приказиване сензационалистички, кроз призму изгледа, породичног статуса и емоција, а ретко као аутономне гласоговорнице политичких идеја. Медијско извештавање о женама у јавном животу било је обележено родним стереотипима и сексизмом, без развијених механизма контроле или регулације на државном нивоу.

⁸⁹ Наташа Симеуновић Бајић, Марија Вујовић и Анка Михајлов Прокоповић (2023). „Being a Female Journalist in Serbia: Socialist and Post-Socialist Perspective“, У: М. Топић (ур.) *Women and the Media in Capitalism and Socialism An Ecofeminist Inquiry*. Бристол: Intellect Ltd. стр. 179-201.

Нису били развијени етички стандарди за родно сензитивно извештавање, нити тела која би пратила присуство дискриминације или говор мржње заснован на полу, а професионална удружења новинара углавном нису препознавала потребу за посебном подршком женама у новинарству. Укупан амбијент био је обележен медијском контролом од стране државе, у којем су доминирали националистички, милитаристички и патријархални наративи. Женски гласови који су се супротстављали таквом наративу (нпр. активисткиње против рата) били су маргинализовани, а често и изложени нападима. Медијски садржаји тог времена често су репродуковали родне стереотипе, представљајући жене углавном у традиционалним улогама, што је доприносило одржавању патријархалних модела у друштву. Ова ситуација указивала је на потребу за системским променама у медијској сфери, те је у том смислу усвајање Пекиншке платформе за акцију чинио један од кључних корака напред за унапређење положаја жена у медијима. Међутим, у Србији је имплементација ових препорука била ограничена, делом због политичке нестабилности и економских изазова током 1990-их, што је отежавало системско унапређење положаја жена у медијском сектору. Пекиншка декларација је у том контексту представљала радикалну агенду чије ће се идеје у Србији почети реализовати тек у годинама које су долазиле. Уз то, у току 1990-их година, услови рада у медијима у Србији били су изразито отежани услед појачаних ризика по безбедност новинара и новинарки, што је утицало и на степен слободе извештавања и професионалног ангажмана у тој области. У том периоду забележено је више случајева који су указивали на сложене и небезбедне околности за рад у новинарству нарочито када је реч о темама од јавног значаја (попут неколико нерасветљених убиштава новинара и новинарки, међу којима је и случај Радиславе Даде Вујасиновић из 1994. године у коме је првобитни званични налаз гласио да је реч о самоубиству, а касније је доведен у питање уз постојање сумњи које до данас нису добиле коначно објашњење). Ови подаци указују на озбиљне изазове са којима су се суочавали новинари и новинарке у Србији током 1990-их година.

Табела у наставку приказује упоредни преглед положаја жена у медијском сектору у Србији 1995. године, када је усвојена Пекиншка декларација, и 2024. године.

Табела 8. Упоредна табела индикатора у области Жене и медији

Индикатор	1995. година	2024. година
Удео жена у новинарској професији	~30%	~54%
Жене на уредничким и одлучујућим позицијама	<10%	~28%
Заступљеност жена у јавним дебатама и ТВ емисијама	Мање од 15%	~35% (уз велике разлике по тематским областима)
Присуство родних стереотипа у медијима	Високо	И даље присутно, али са критичком јавном реакцијом и критичким освртима ун утар медијских кућа
Медијско извештавање о женама у политици	Запостављено, сензационалистичко	Професионалније, али уз заостатке садржаја који имају сексистички тон
Законски и етички оквир за родну равноправност у медијима	Није постојао	Постоји (Закон о јавном информисању, Кодекс новинара и новинарки Србије итд.)

● **Анализа стања у области у претходних пет година**

Три године након усвајања Стратегије развоја јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. године, пад Србије на Индексу слободе медија указује на дубље структурне проблеме у медијској сфери који угрожавају квалитет и независност новинарства. Паралелно с тим, недавно обустављено извршење појединачних аката Закона о родној равноправности од стране Уставног суда доводи до онемогућавања примене појединих законских одредби у пракси. Овакав развој ситуације утиче и на дугорочну примену родно осетљивих мера у медијима. Конкретно, Закон о родној равноправности налагао је обавезну употребу родно осетљивог језика у медијима, међутим Решењем Уставног суда од 28. јуна 2024. године, обустављено је извршење појединачних аката донетих и радњи предузетих на основу одредаба Закона о родној равноправности, до доношења коначне одлуке Суда о сагласности Закона о родној равноправности са Уставом.

Стратешки циљеви који позивају на повећање учешћа жена на одлучујућим позицијама и оснаживање жена кроз медијске обуке и образовање остају декларативни и не прате се ефикасним механизмима за подршку новинаркама у њиховој професији⁹⁰. Често жене, које су на истакнутим позицијама у медијима, нису препознате као релевантне саговорнице и изузетно су ретко присутне као стручни извори информација. Тиме се додатно продубљује родна неравнотежа у медијској индустрији.

Иако постоје иницијативе које се залажу за боље извештавање о насиљу над женама и за боље представљање жена у медијима, као што су иницијативе „Новинарке против насиља“ и Феминистичка медијска декларација БЕФЕМ-а, новинарке су и даље изложене нападима, претњама и сексистичким увредама⁹¹, што указује на дубоке друштвене и институционалне баријере које онемогућавају истинску промену принципа родне равноправности.

На крају, медији и даље имају значајну улогу у обнављању и учвршћивању родних стереотипа. Теме попут родне равноправности и права жена често се маргинализују у корист сензационалистичких и сексистичких наратива који не доприносе променама, већ само консолидују патријархалне структуре. Потребна је драстична промена у медијским стратегијама и дубља подршка женама у медијској индустрији како би се створио простор за равноправно и несексистичко представљање жена.

У Стратегији развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. године препознато је дискриминаторно извештавање о осетљивим друштвеним групама. Наведено је да жене остају недовољно заступљене у информативним садржајима и најчешће су стереотипно представљене. Достигнућа и стваралаштво жена су занемарени у медијима, посебно жена из друштвених група које су у већем ризику од дискриминације. Ипак, три године након усвајања ове стратегије, Србија бележи највећи пад по Индексу слободе медија у региону Балкана као и у ЕУ, заузимајући 91. место на листи Репортера без граница за 2023. годину, са падом од 12 места у односу на претходну годину⁹².

⁹⁰ Анђушић, Ања. (2025). *Mapping Gendered Disinformation in the Western Balkans: Serbia*. Београд: Media Diversity Institute Western Balkans. Доступно на: https://smartbalkansproject.org/wp-content/uploads/2025/05/Gendered_Disinformation_Serbia.pdf

Вишњић, Јелена. (2016). *Родна анализа текста у online штампаним медијима у Србији*. Докторска дисертација. Нови Сад: АЦИМСИ ЦЕНТАР ЗА РОДНЕ СТУДИЈЕ. Доступно на: <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/id/39508/Disertacija8049.pdf>

Савет за штампу. (2024). *Извештај о раду Савета за штампу у 2023. години*. Београд: Савет за штампу. Доступно на: <https://savetzastampu.rs/izvestaji/izvestaj-o-rad-u-saveta-za-stampu-u-2023-godini/>

Share Foundation. (2024). *Родно засновано дигитално насиље у Србији*. Београд: Share Foundation. Доступно на: <https://sharefoundation.info/wp-content/uploads/2024/10/Rodno-zasnovano-digitalno-nasilje-u-Srbiji.pdf>

⁹¹ Видети на линку: <https://www.slavkocuruvijafondacija.rs/izvestaj-o-monitoringu-napada-tabloida-na-kriticke-novinare-i-medije-2023/>

⁹² Видети податке на: <https://rsf.org/en/index?year=2024>

У Извештају Европске комисије против расизма и нетолеранције Савета Европе (ЕКРИ) за Србију из 2024. године⁹³ изражава се озбиљна забринутост због присуства говора мржње у јавном простору, посебно у политичком дискурсу и на интернету. Наглашена је потреба за већом институционалном одговорношћу, нарочито Регулаторног тела за електронске медије (РЕМ).

Медији су у обавези да доприносе развоју свести о значају родне равноправности, сузбијању стереотипа и дискриминације на основу пола, али истраживања показују да је заступљеност жена у медијима и даље ниска. Медији и даље ретко препознају жене које су носитељке јавних функција и као саговорнице које нуде стручна мишљења, критичке увиде или анализе. Када се и појављују у медијима, то је често у формалном својству —без активног учешћа у обликовању садржаја или у покретању друштвених тема. Другим речима, жене нису препознате као експерткиње или актерке са релевантним тумачењем друштвених процеса. Ова пракса сведочи о перзистентним родним стереотипима који умањују кредибилитет жена у јавном простору.

У 2024. години, жене у медијском сектору у Србији остварују знатно веће присуство него у претходним деценијама, али и даље постоје бројни структурни и културолошки изазови у погледу равноправности и видљивости.

Према проценама медијских удружења и истраживањима организација за родну равноправност, жене чине приближно 54% свих запослених у новинарству. Њихово присуство је нарочито видљиво у секторима као што су култура, друштвени живот, образовање и у рубрикама везаним за људска права и социјалне теме. Ипак, у погледу заступљености уредница и жена на руководећим позицијама, процене показују да је тај проценат ограничен на око 28%. У програмима националних телевизија, учешће жена у својству експерткиња, коментаторки и аналитичарки креће се око 35%, али уз велике разлике у зависности од теме и уређивачке политике медија. Постоји напредак у примени етичких стандарда – Етички кодекс новинара Србије укључује одредбе о родно сензитивном извештавању, а Савет за штампу све чешће реагује на примере дискриминаторног или сексистичког садржаја. Такође, број медијских кућа које усвајају интерне родно осетљиве политике је у порасту, посебно у дигиталним медијима. Ипак, бројни изазови опстају: жене су чешће изложене дигиталном насиљу, ретко напредују у хијерархијама великих медија, а медијски садржај често репродукује родне стереотипе. У локалним медијима, родна равноправност је мање присутна, како у уређивачкој пракси тако и у структури запослених.

⁹³ Извештај доступан на линку: <https://minljpdd.gov.rs/sektori/ljudska-prava/konvencije-saveta-evrope-i-drugi-se-mehanizmi/evropska-komisija-protiv-rasizma-i-netolerancije-saveta-evrope-ecri/>

Табела 9. Кључни индикатори и трендови у области Жене и медији

Индикатор	2024. година	Тренд (у односу на 1995)
Удео жена у новинарској професији	54%	растући
Жене на уредничким позицијама	28%	растући
Заступљеност у јавним дебатама и ТВ емисијама	~35%	растући
Присуство родних стереотипа у медијима	И даље присутно, али у мањој мери	смањује се
Извештавање о женама у политици	Често сексистичко	побољшање уз изазове
Законски и етички оквир за равноправност у медијима	Постоји (Закон и кодекси)	успостављен
Институционална подршка равноправности у медијима	Присутна у стратегијама и програмима	институционализовано

Дугогодишње доминантне представе о женама у медијским садржајима подржавају стереотипе о женама, које се углавном приказују у забавном садржају, док су теме родне равноправности споредне. Извештавање о насиљу над женама је често сензационалистичко и праћено кршењем новинарских етичких стандарда. Иако постоје иницијативе новинарки попут „Новинарке против насиља“ и Феминистичке медијске декларације БЕФЕМ-а, које теже да поправе слику жена у медијима и побољшају извештавање о темама попут насиља над женама, новинарке у Србији су и даље изложене сексизму и мизогинији. Према подацима Независног удружења новинара Србије (НУНС), број напада на новинаре и новинарке⁹⁴ се значајно повећао 2023. године, чиме је позиција новинарки у јавној и професионалној сфери додатно угрожена. Подаци НУНС-а показују да се број напада на новинаре и новинарке значајно повећао у 2023. години, са 134 на 183 случаја. Академија женског лидерства прати насиље над женама у јавној сфери и у оквиру иницијативе „За изборе без насиља“⁹⁵ анализира је родно засновано насиље у предизборним, изборним и постизборним процесима током парламентарних избора 3. априла 2022. године и ванредних избора 17. децембра 2023. године.

⁹⁴ Видети детаљније на линку: <https://www.uns.org.rs/desk/oaze.html>

⁹⁵ Академија женског лидерства. (2020). *За изборе без насиља*. Прелиминарни извештај.

Анализе показују да су се изборне кампање одвијале у атмосфери напетости, насиља и друштвених подела. И посматрачка мисија ЦРТА-е⁹⁶ је идентификовала 40 инцидента са елементима вербалног и физичког насиља. Иако је током праћења изборног процеса забележен пораст насиља, нарочито у завршници кампање, медији углавном не извештавају о насиљу према женама у изборном процесу. Анализа је показала да се родно засновано насиље ретко тематизује као друштвени проблем, а начин медијског извештавања доприноси инструментализацији жена у политичким процесима. Такође, друштвене мреже су биле преплављене мизогиним коментарима, који су у извештају тумачени као део организованог психолошког насиља према женама које су биле видљиве у кампањи. Насиље се сматра инструментом за очување постојећих односа моћи у друштву јер жене бивају обесхрабрене да се активније укључе у политику. Дигитални простори су постали ново место за родну дискриминацију и насиље, а жене и ЛГБТ+ особе суочавају се са повећаним ризицима, укључујући узнемиравање, говор мржње, праћење и сексуално злостављање.

Према извештају Европске комисије о слободи медија у Србији⁹⁷, наводи се да је Мрежа за брзу реакцију у области медијских слобода (MFRR) проценила безбедност новинара у Србији као стању кризе, захтевајући хитне мере за обезбеђивање слободног приступа јавности поузданим информацијама. У 2025. години, MFRR је већ документовао 64 случаја кршења слободе медија, усмерених на 128 особа или субјеката повезаних са медијима. Ови инциденти укључују осам физичких напада, 12 напада на имовину (нпр. опрему за снимање), 40 вербалних напада (укључујући претње смрћу и кампање клеветања), 14 случајева цензуре и пет правних поступака. Ови подаци, забележени током прва четири месеца 2025. године, представљају значајан пораст у односу на 2024. годину, када је укупан број инцидента био 84 за целу годину. Од трагедије у Новом Саду 1. новембра 2024. године, забележено је најмање 60 напада на новинаре и медије, према овом извештају, укључујући и младе новинаре, због њиховог извештавања о трагедији и накнадним протестима који су се проширили широм Србије. Током мисије MFRR, делегација је сазнала да су истраживачки новинари који раде у локалним и регионалним заједницама вероватно више изоловани и изложени нападима, укључујући аутоцензуру, што често остаје незапажено у јавности и медијским извештајима.

Повереник је дао више упозорења током претходних година због дискриминаторних изјава на рачун жена и сексистичких ставова изражених у медијима. Како је истицао, кључни проблеми у овом пољу укључују дискриминаторни говор, сексистичке и мизогине изјаве присутне у јавном говору, на друштвеним мрежама и на различитим платформама.

⁹⁶ ЦРТА. (2024). *Завршни извештај Посматрачке мисије ЦРТЕ*. Доступно на: <https://crt.rs/zavrzni-izvestaj-posmatracke-misije-crte/>

⁹⁷ Media Freedom Rapid Response. (2025). *Serbia: Media freedom in a state of emergency*. Доступно на: <https://ipi.media/wp-content/uploads/2025/05/Serbia-Mission-Report-MFRR-02-05-2025-IPI.pdf>

Повереник је 2025. године издао Препоруку мера број 292-25⁹⁸, упућену медијима, новинарским удружењима и регулаторним телима, с циљем спречавања ширења говора мржње и дискриминаторних садржаја у јавном простору. Ова препорука је донета као реакција на учестале случајеве говора мржње у медијима, који су идентификовани кроз праксу Повереника као озбиљна претња по људска права. У препоруци, Повереник је нагласио потребу за доследном применом етичких стандарда у медијском извештавању, укључујући поштовање достојанства свих појединаца и група, без обзира на њихову расу, пол, сексуалну оријентацију, вероисповест или било коју другу личну особину. Такође, препоручено је да медији развију интерне механизме за препознавање и спречавање дискриминаторних садржаја, као и да се у сарадњи са новинарским удружењима организују обуке за новинаре о темама антидискриминације и говора мржње. Повереник је позвао и Регулаторно тело за електронске медије (РЕМ) да појача надзор над медијским садржајем и предузме мере против емитера који крше прописе о забрани говора мржње. Ова иницијатива има за циљ да подстакне медије да преузму активну улогу у промоцији толеранције и поштовања различитости, што је од суштинског значаја за очување демократских вредности у Србији.

● Позитивни помаци:

- Усвајање нових закона о слободи медија: Крајем 2023. године усвојени су закони који имају за циљ стварање безбеднијег, транспарентнијег и разноврснијег медијског система, што потенцијално може побољшати положај жена у медијима.
- Повећано учешће жена у извештавању о политици: Скоро трећина новинарки у Србији извештава о политичким темама, што указује на промену традиционалне поделе медијских задатака.
- Значајан пораст учешћа жена у новинарској професији (~30% → ~54%).
- Веће присуство жена на уредничким и менаџерским позицијама у медијима (<10% → ~28%).
- Присуство жена у јавним дебатама и ТВ емисијама је утростручено (са <15% → ~35%).
- Повећана видљивост жена у политичком и аналитичком медијском садржају.
- Уведени етички и законски механизми за родно сензитивно извештавање (нпр. Кодекс новинара и новинарки Србије).
- Укључивање родне компоненте у медијске стратегије и обуке за новинаре.

⁹⁸ Видети на линку: <https://ravnopravnost.gov.rs/292-25-preporuka-mera-za-medije/>

● Постојећи изазови⁹⁹:

- Сексуално узнемиравање и дискриминација у медијима: Истраживања показују да је 29,1% жена у медијском сектору било жртва сексуалног узнемиравања, 26,5% је дискриминисано због изгледа, а 36% због старости.
- Недовољна имплементација постојећих закона: Иако су усвојени значајни закони и политике за унапређење родне равноправности, њихова примена остаје ограничена, што спречава остварење конкретних промена у положају жена у медијима.
- Жене и даље недовољно заступљене у највишим уредничким и власничким структурама.
- Родни стереотипи и сексистички наративи у извештавању и даље су присутни у великом броју медија.
- Недовољна заступљеност жена као саговорница и стручњакиња у темама као што су политика, безбедност и економија. Жене се појављују као саговорнице у само 20% медијских прилога у Србији, што је испод светског просека.
- Локални медији показују мањи напредак у погледу родне равноправности у односу на националне.
- Недовољна присутност феминистичке и родно осетљиве перспективе у медијским програмима.
- Пораст напада на новинарке: У 2023. години забележено је девет напада на жене новинарке, док је у првим месецима 2024. већ евидентирано пет инцидената, што указује на растући тренд.
- Недостатак поузданих података: Не постоје поуздани подаци о броју новинарки, а посебно новинарки припадница друштвених група које су у већем ризику од дискриминације.¹⁰⁰

⁹⁹ Видети више на: <https://www.reportingdiversity.org/>

¹⁰⁰ Видети више на: <https://www.womeninjournalism.org/#>

ЗАКЉУЧЦИ И ПРЕПОРУКЕ ЗА ДАЉЕ ДЕЛОВАЊЕ

Упркос одређеним позитивним помацима у погледу родне равноправности у Србији, налази приказани у овом извештају указују на бројне препреке које и даље дубоко обликују положај жена у кључним друштвеним областима. У области образовања, и даље постоји недовољан обухват деце предшколским програмима, посебно међу ромском популацијом и децом из сиромашних домаћинстава, уз присутне родне разлике у завршетку средњег образовања и ограничен приступ студијама рода и садржајима који обрађују проблематику родне равноправности. У области економског оснаживања, жене су суочене са вишеструком дискриминацијом на тржишту рада, већом присутношћу у несигурним облицима запослења и недовољним приступом ресурсима за предузетништво. Последице пандемије КОВИДА-19 показале су да жене у неформалној економији и на привременим пословима остају изван система заштите, а њихов неплаћени рад у домаћинству и незнати драстично се повећао, што је додатно ограничило њихово економско оснаживање. У области медија, упркос повећаном учешћу жена у новинарству, и даље је присутна ниска заступљеност на уредничким и руководећим позицијама, стереотипно представљање и недовољна заштита од говора мржње, уз растуће насиље над новинаркама. У области политичког учешћа и одлучивања, иако су изборне квоте донеле већи број жена у парламентима и локалним скупштинама, њихово учешће на извршним функцијама и у позицијама стварне моћи остаје ограничено, док патријархални обрасци и родни стереотипи настављају да умањују утицај жена у одлучивању о питањима од јавног значаја.

Ове препреке јасно показују да су формални оквири и усвојене политике често недовољно спроведени у пракси, што резултира ограниченим ефектима у погледу суштинске родне равноправности. На основу ових налаза формулисане су препоруке које се односе на четири кључне области с циљем да укажу на мере које би, ако се системски примене, допринеле превазилажењу уочених неједнакости.

На основу налаза анализе Повереник предлаже следеће правце даљег деловања:

ОПШТЕ ПРЕПОРУКЕ

- Успоставити тела за родну равноправност на нивоу локалних самоуправа, континуирано предузимати активности у оквиру њиховог рада које би биле усмерене на деконструкцију стереотипних родних улога, посебно у јавном простору, ојачати механизме контроле рада, повећати број информативних кампања, догађаја и садржаја о родној равноправности.
- Анализирати ефекте предузетих мера на нивоу локалне заједнице и унапредити их у односу на постигнуте резултате, уз јасну повезаност са националним политикама и стратешким документима. Континуирано праћење ефеката примењених мера, њихова редовна ревизија на основу измерених резултата и успостављање координисаног деловања између локалног и националног нивоа представљају кључне предуслове за дугорочни успех у постизању економске равноправности жена у Србији.
- Усмерити мере популационе и социјалне политике на равноправно учешће мушкараца не само у бризи о деци, већ и у старању о болесним, старијим и особама са инвалидитетом, кроз јачање подршке коришћењу права на родитељско и неговатељско одсуство. У процесу хармонизације прописа са правним тековинама Европске уније, потребно је ускладити одредбе које се односе на одсуство са рада ради неге чланова породице са Директивом ЕУ о равнотежи између пословног и приватног живота родитеља и неговатеља/усвојитеља.
- Успоставити међуресорну координацију (култура/информисање, људска и мањинска права, просвета, унутрашњи послови) за праћење ефеката ових мера, са кварталним показатељима и годишњим јавним извештајем о напретку.

● ПРЕПОРУКЕ ЗА ОБЛАСТ ОБРАЗОВАЊЕ И ОБУКА ЖЕНА

- Интеграција родне равноправности у наставне планове: Потребно је спровести ревизију постојећих програма и обезбедити да се родна равноправност адресира кроз све образовне нивое, укључујући увођење обавезних садржаја из сексуалног и репродуктивног здравља.
- Повећати доступност и обухват предшколских програма, нарочито за децу из сиромашних и других друштвених група које су у већем ризику од дискриминације, уз циљане субвенције, проширење капацитета у руралним срединама и мере афирмативне акције.
- Спровести циљане програме подршке за ромске девојчице и дечаке, укључујући стипендије, менторство, програме задржавања у систему образовања и мере за спречавање раних и присилних бракова.
- Успоставити механизме за елиминацију сегрегације у школама и ојачати инспекцијски надзор, уз обавезну обуку наставника о антидискриминацији, инклузивном и интеркултуралном образовању.
- Подстицати развој и акредитацију мастер и докторских програма из области родних студија, како би се обезбедила континуирана едукација и научно-истраживачки рад у овој области.
- Укључити компетенције из области родне равноправности као обавезан део иницијалног образовања и сталног стручног усавршавања наставника, васпитача и стручних сарадника.
- Развијати мере подршке за веће учешће девојака у СТЕМ областима, кроз стипендије, промотивне кампање и менторске програме у сарадњи са привредом.

● ПРЕПОРУКЕ ЗА ОБЛАСТ ПРИВРЕДА

- Стабилно запошљавање и сигурност рада: ограничити злоупотребу уговора на одређено време, као и уговора о привременим и повременим пословима, појачати инспекцијски надзор и санкције за дискриминацију у вези са трудноћом, породилским/родитељским одсуством и негом члана породице.
- Усклађивање рада и неге: омогућити флексибилне аранжмане рада (скраћено, хибридно/дистанце, флекс-време) и континуирано развијати локалне услуге неге (домови за стара лица, вртићи, дневни боравци, услуге у заједници), уз посебне програме у руралним срединама (превоз, мобилне услуге неге).
- Формализација економије неге: увести лиценцирање и минималне стандарде у услугама кућне неге (старији, ОСИ, деца), субвенционисати прелазак из неформалних у формалне аранжмане, обезбедити социјално осигурање и мере заштите на раду за неговатељке. Омогућити остваривање права на здравствену заштиту по основу неплаћеног рада код куће.
- Активне мере запошљавања – родно таргетирање: поставити мерљиве годишње циљеве за обухват жена (укљ. младе, жене 45+, Ромкиње, жене са инвалидитетом, жене у руралним срединама), увести „минималне квоте“ у програмима НСЗ и условити финансирање показатељима исхода (запошљивост, задржавање, квалитет посла).
- Обуке и преносиве вештине: проширити бесплатне програме за жене у дигиталним, СТЕМ, зеленим и креативним индустријама; комбиновати брзе обуке са менторством, праксом код послодаваца и ваучерима за бригу о деци током похађања обука.
- Женско предузетништво и приступ капиталу: увести наменске кредитне линије, гаранцијске шеме и микрофинансирање за жене, прописати родне приоритете при додели бесповратних средстава; у јавним позивима прописати родне приоритете и равномерну територијалну расподелу; оснажити мреже менторства и програме пост-финансијске подршке (рачуноводство, извоз, дигитални маркетинг).
- Јавне набавке и подстицаји: увести критеријуме родне равноправности у јавним набавкама и субвенцијама (нпр. план равноправности, извештаји о платном јазу, мере против насиља и узнемиравања на раду) као услов за доделу јавних средстава.
- Платна транспарентност и напредовање: обавезати средња и велика предузећа на годишње извештавање о платном јазу и структури запослених по полу/позицијама; увести планове смањења јаза и механизме за једнак приступ руководећим позицијама (менторство, интерни конкурси, објективни критеријуми).

- Интерсекцијска подршка: дизајнирати посебне пакете мера за Ромкиње, жене са инвалидитетом и дугорочно незапослене (комбиновање обука, подстицаја за послодавце, социјалних услуга и правне помоћи), као и жене са села, уз теренску подршку и посреднике у заједници.
- Младе жене и NEET: развијати „брзе мостове“ школа-посао (дуално, праксе, стажирања) са гарантованим местима за младе жене, стипендије/ваучере за СТЕМ и ИКТ и програме повратка у образовање уз подршку нези и бризи о деци.
- Мониторинг и евалуација: увести јединствени оквир праћења ефеката свих мера (минимални сет индикатора по полу/узрасту/региону), кварталне извештаје и годишњу независну евалуацију; резултате користити за ревизију програма („финансирање засновано на учинку“).
- Родно одговорно буџетирање (РОБ): доследно примењивати РОБ у свим програмима запошљавања и предузетништва (национално/локално), са обавезним родним анализама пре одобравања средстава и јавним извештајима о учинцима.
- У континуитету реализовати редовне обуке послодаваца о родној равноправности и успоставити процедуре против узнемиравања и механизме притужби без одмазде.
- Рурална мобилност и инфраструктура: финансирати локалне шеме превоза до посла/обука, coworking пунктове и „сервисне центре“ за предузетнице на селу; приоритетно улагати у доступност интернета и дигиталних сервиса.
- Постпородиљни повратак на посао: стимулисати послодавце кроз пореске олакшице и субвенције да омогуће повратак на исто/еквивалентно радно место и менторску подршку након одсуства.
- Појачати инспекцијски надзор у погледу нарушавања једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада, посебно у погледу онемогућавања рада на црно и исплате дела зараде „на руке“, пооштрити контролу обавезне употребе електронских плаћања за све трансакције у вези са зарадама, реализовати континуирану јавну кампању за подизање свести о овим темама.
- Увести обавезу електронског евидентирања радника кроз платформу за пријаву радника у реалном времену која је повезана са пореском управом и инспекцијом рада, уз увођење строгих казни за непоштовање.
- Успоставити ефикасан систем анонимних пријава о раду на црно, кроз анонимне платформе или контакт центре.
- Развити систем мониторинга токова новца у сарадњи са банкама, како би се идентификовале нерегуларне исплате зарада.

● ПРЕПОРУКЕ ЗА ОБЛАСТ ВЛАСТ И ОДЛУЧИВАЊЕ

- Доследна примена квота: у изборним листама обавезно наизменично ређање кандидата/ки (ж–м–ж... или м–ж–м...), са санкцијама за листе које то не испуне (нпр. одбијање проглашења листе).
- Квоте у расподели функција, не само мандата: увести најмање 40% мање заступљеног пола у руководствима одбора, колегијумима, преговарачким тимовима, управним и надзорним одборима јавних предузећа/установа – уз јавне годишње извештаје о поштовању мера.
- Увезати део буџетског финансирања за реално учешће жена на листама, у руководствима странака и на извршним функцијама (мултипликатор за партије које достижу/превазилазе 40%).
- Право на равноправно учешће у расправи: усвојити правила о једнаком времену за излагање, равномерној заступљености жена међу овлашћеним представницима и говорницима, те паритет у делегацијама и званичним догађајима.
- Паритет у расподели кључних ресурса/одбора: минимални проценат жена на челу ресурса финансије, привреде, енергетике, инфраструктуре и безбедности.
- Лидерски и менторски програми „са излазом“ ка функцији: обуке повезати са јасним путевима напредовања (кандидатске листе, позиције у одборима, именовања у одборе јавних предузећа), уз јавну базу полазница и праћење исхода 12–24 месеца.
- Локални ниво – техничка помоћ општинама за примену квота, локалне академије лидерства за жене, фонд за микрогрантове иницијатива које воде одборнице, са циљаним мера према Ромкињама, женама са инвалидитетом, младим и старијим женама (квоте у одборима, менторство, уклањање физичких/комуникационих баријера).
- Партијска унутрашња демократија: условити буџетска средства усвајањем и применом партијских планова родне равноправности.

● ПРЕПОРУКЕ ЗА ОБЛАСТ МЕДИЈИ

- У све јавне конкурсе за суфинансирање медијских садржаја као услов бодовања прописати план родне равноправности редакције, учешће жена као ауторки/уредница и мерљиве циљеве видљивости експерткиња у програмима.
- Именовања у јавном медијском сектору: Подстаћи паритет и разноликост у уређивачким и управљачким структурама медија (управни/надзорни одбори, уреднички колегијуми) кроз критеријуме јавног финансирања и саморегулаторне стандарде; условити именовања планом родне равноправности институције.
- Успоставити обавезу уредника да се у информативним и дебатним форматима систематски примењује правило „најмање једна жена–стручњакиња по панелу“.
- Развити посебне мере за безбедност новинарки: редакцијске протоколе за дигиталну безбедност, брзе канале пријављивања, правну помоћ и психосоцијалну подршку; закључити оперативне споразуме медија са МУП-ом и Тужилаштвом ради убрзаног поступања по претњама и кажњавања починилаца.
- Обавезати редакције на активну модерацију коментара, транспарентне политике уклањања садржаја и сарадњу са платформама; РЕМ да развије смернице за онлајн сервисе домаћих емитера.
- Ојачати локалне медије: посебни фондови за локалне пројекте који промовишу равноправност и видљивост жена из друштвених група које су у већем ризику од дискриминације (Ромкиње, жене са инвалидитетом, мигранткиње...), уз менторску подршку редакцијама.
- Увести обавезу прикупљања и објављивања података разврстаних по полу у медијским кућама: структура запослених (уредничке/менаџерске позиције), платни јаз, ауторство прилога, учешће саговорница и експерткиња; годишњи јавни извештаји и спољне ревизије.
- Санкционисати кршења етичких кодекса о извештавању о насиљу над женама и фемициду (без сензационализма, без откривања идентитета и интимних детаља, фокус на институционалном одговору), појачати надзор РЕМ-а и Савета за штампу уз јавне кварталне извештаје и корективне мере.
- Обезбедити програмску линију континуираних обука за новинаре/ке о родно осетљивом извештавању, извештавању о насиљу над женама, секундарној виктимизацији и етичком коришћењу визуелних материјала; увести обуке као услов за јавна средства.

ЛИТЕРАТУРА

Академија женског лидерства. (2020). *За изборе без насиља. Прелиминарни извештај*.

Акциони план за 2022. и 2023. годину за спровођење Стратегије за родну равноправност за период од 2021. до 2030. године. (2022). „Службени гласник РС“, број 99 од 2. септембра 2022. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/drugiakt/2022/99/1>

Акциони план за период од 2021. до 2023. године, за спровођење Стратегије развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године. (2021). Доступно на: <https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/02/AP-Strategija.docx.pdf>

АКЦИОНИ ПЛАН ЗА 2025. ГОДИНУ ЗА СПРОВОЂЕЊЕ СТРАТЕГИЈЕ ЗА СПРЕЧАВАЊЕ И БОРБУ ПРОТИВ РОДНО ЗАСНОВАНОГ НАСИЉА ПРЕМА ЖЕНАМА И НАСИЉА У ПОРОДИЦИ ЗА ПЕРИОД ОД 2021. ДО 2025. ГОДИНЕ. (2025). Доступно на: <https://www.minrzs.gov.rs/sites/default/files/2025-02/Obrazlozenje%202025.pdf>

Анђушић, Ања. (2025). *Mapping Gendered Disinformation in the Western Balkans: Serbia*. Београд: Media Diversity Institute Western Balkans. Доступно на: https://smartbalkansproject.org/wp-content/uploads/2025/05/Gendered_Disinformation_Serbia.pdf

Аутономни женски центар, АСТРА, Жене у црном, ЛАБРИС и Глас разлике. (2013). *Сенка над Србијом - Извештај невладиних организација за 55. заседање Комитета CEDAW 2013*. Доступно на: <https://astra.rs/senka-nad-srbijom-izvestaj-nevladinih-organizacija-za-55-zasedanje-komiteta-cedaw-2013/>

Наташа Симеуновић Бајић, Марија Вујовић и Анка Михајлов Прокоповић (2023). „Being a Female Journalist in Serbia: Socialist and Post-Socialist Perspective“, У: М. Топић (ур.) *Women and the Media in Capitalism and Socialism An Ecofeminist Inquiry*. Бристол: Intellect Ltd. стр. 179-201.

Марија Бабовић. (2020). Родне неједнакости на тржишту рада у Србији : стање и политике. У: Варади, Т. и Пајванчић М. (ур.) *Родна равноправност - од једнаких права до једнаких могућности : зборник радова са научног скупа одржаног 27. септембра 2019*. Београд : Српска академија наука и уметности, стр. 199-214.

Косана Бекер, Биљана Јањић и Андријана Човић. (2023). *Извештај о правима жена и родној равноправности у Србији за 2023. годину*. Панчево: Удружење грађанки FemPlatz.

Љиљана Богавац, Душица Попадић и Сњежана Мрше. (2016). *Образовни пакет за учење о теми сексуалног насиља над децом за основне и средње школе у Србији*. Београд: Инцест Траума Центар – Београд / Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Доступно на: http://incesttraumacentar.org.rs/files/2016/MPNTR-ITC_Obrazovni_paket_za_osnovne_i_srednje_skole_2016.pdf

Kevin, Byrne. (2024). Europe's Forgotten Children Roma Children and their Families in Europe 2000–2020 A Child Rights Perspective. UNICEF Innocenti. Dostupno na: <https://www.unicef.org/innocenti/media/8211/file/UNICEF-Innocenti-Roma-Children-Report-2024.pdf>

Вишњић, Јелена. (2016). *Родна анализа текста у online штампаним медијима у Србији*. Докторска дисертација. Нови Сад: АЦИМСИ ЦЕНТАР ЗА РОДНЕ СТУДИЈЕ. Доступно на: <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/id/39508/Disertacija8049.pdf>

Влада Републике Србије (2019). *Национални преглед о оствареном напретку у спровођењу Пекиншке декларације и платформе за акцију +25*. Доступно на: <https://rodnaravnopravnost.gov.rs/sites/default/files/2020-04/Nacionalni%20pregled%20Pekinska%20deklaracija%20SRB.pdf>

Voice of Difference – Group for Promotion of Women's Political Rights, Autonomous Women's Center, ASTRA, Incest Trauma Center и Women in Black. (2007). Alternative Report to the CEDAW Committee. Доступно на: <https://www.bibija.org.rs/wp-content/uploads/2021/04/serbiaalternativereport.pdf>

Европска комисија. (2016). *Code of Conduct on Countering Illegal Hate Speech Online*. Доступно на: https://commission.europa.eu/document/551c44da-baae-4692-9e7d-52d20c04e0e2_en

Европска комисија. (2022). *Акт о дигиталним услугама (The Digital Services Act)*. Доступно на: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_hr

European Commission. (2023). *Serbia Report 2023*. Доступно на: https://enlargement.ec.europa.eu/serbia-report-2023_en

European Commission. (2024). *Serbia 2024 Report*. Доступно на: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/3c8c2d7f-bff7-44eb-b868-414730cc5902_en?filename=Serbia+Report+2024.pdf

European Institute for Gender Equality. (2023). *Gender Equality Index in the Western Balkans and Türkiye: Measuring progress in the Western Balkans*. Доступно на: <https://eige.europa.eu/about/eu-candidate-countries-and-potential-candidates/gender-equality-indices-western-balkans-and-turkey>

Завод за равноправност полова. (2023). *Анализа упитника о раду и функционисању тела за родну равноправност у јединицама локалне самоуправе у АП Војводини*. Нови Сад: Завод за равноправност полова. Доступно на: <https://ravnopravnost.org.rs/lokalni-mehanizmi-za-rodnu-ravnopravnost/>

Закон о равноправности полова. (2009). „Службени гласник РС“, број 104 од 16. децембра 2009. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2009/104/23/reg>

Закон о раду. (2018). „Службени гласник РС“ бр. 24 од 15. марта 2005, 61 од 18. јула 2005, 54 од 17. јула 2009, 32 од 8. априла 2013, 75 од 21. јула 2014, 13 од 24. фебруара 2017 - УС, 113 од 17. децембра 2017, 95 од 8. децембра 2018 - Аутентично тумачење. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2005/24/1/reg>

Закон о запошљавању и осигурању за случај незапослености. (2021). „Службени гласник РС“, бр. 36 од 15. маја 2009, 30 од 7. маја 2010 - др. закон, 88 од 23. новембра 2010, 38 од 29. априла 2015, 113 од 17. децембра 2017 - др. закон, 113 од 17. децембра 2017, 49 од 14. маја 2021. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2009/36/25/reg>

Закон о забрани дискриминације (2021). „Службени гласник РС“, бр. 22 од 30. марта 2009, 52 од 24. маја 2021. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2009/22/1/reg>

Закон о изменама и допунама Закона о забрани дискриминације. (2021). „Службени гласник РС“, бр. 52/2021. Доступно на: https://www.paragraf.rs/izmene_i_dopune/240521-zakon-o-izmenama-i-dopunama-zakona-o-zabrani-diskriminacije.html

Закон о родној равноправности. (2021). „Службени гласник РС“, број 52 од 24. маја 2021. доступно на: <https://www.paragraf.rs/propisi/zakon-o-rodnoj-ravnopravnosti.html>

Закон о избору народних посланика. (2022). „Службени гласник РС“, број 14 од 7. фебруара 2022. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2022/14/2/reg>

Закон о локалним изборима. (2024). „Службени гласник РС“, бр. 14 од 7. фебруара 2022, 35 од 25. априла 2024. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2022/14/3>

Закон о електронским медијима. (2025). „Сл. гласник РС“, бр. 92/2023 и 51/2025. Доступно на: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_elektronskim_medijima.html

Закон о јавном информисању и медијима (2025.). „Сл. гласник РС“, бр. 92/2023 и 51/2025. Доступно на: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnom_informisanju_i_medijima.html

Закон о јавним медијским сервисима. (2025). „Сл. гласник РС“, бр. 83/2014, 103/2015, 108/2016, 161/2020, 129/2021, 142/2022, 92/2023 и 51/2025. Доступно на: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_javnim_medijskim_servisima.html

Закон о основама система образовања и васпитања. (2025). „Службени гласник РС“, бр. 88 од 29. септембра 2017, 27 од 6. априла 2018 - др. закони, 10 од 15. фебруара 2019, 6 од 24. јануара 2020, 129 од 28. децембра 2021, 92 од 27. октобра 2023, 19 од 6. марта 2025. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/skupstina/zakon/2017/88/1/reg>

Инцест траума центар – Београд. (2015). *Прва национална студија о друштвеном проблему сексуалног злостављања деце у Републици Србији*. Београд: Инцест траума центар. <http://www.incesttraumacentar.org.rs/wordpress/wp-content/uploads/2021/03/ITC-2015-Srbija-Nacionalna-studija-o-seksualnom-nasilju-nad-decom.pdf>

Инцест траума центар – Београд. (2024). *Сажетак статистичких података Инцест Траума Центра – Београд који се тичу пријављених случајева сексуалног насиља преживљеног у детињству са територије Србије у периоду мај 2022 – децембар 2023. године*. Доступно на: <http://incesttraumacentar.org.rs/wordpress/wp-content/uploads/2024/04/ITC-Statisticki-podaci-2022-2023-1-1.pdf>

Кодекс новинара и новинарки Србије. (2022). Доступно на: <https://savetzastampu.rs/dokumenta/kodeks-novinara-srbije/>

Media Freedom Rapid Response. (2025). *Serbia: Media freedom in a state of emergency*. Dostupno na: <https://ipi.media/wp-content/uploads/2025/05/Serbia-Mission-Report-MFRR-02-05-2025-IPI.pdf>

Министарство културе и информисања Републике Србије. (2016). *Смернице за примену кодекса новинара Србије у онлајн окружењу*. Доступно на: <https://savetzastampu.rs/wp-content/uploads/2020/11/smernice-za-primenu-kodeksa-novinara-srbije-u-onlajn-okruzenju.pdf>

Министарство просвете Републике Србије. (2022). Национални извештај о инклузивном образовању у Републици Србији за период од 2019. до 2021. године. Београд: Министарство просвете. Доступно на: <https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2022/12/Nacionalni-izvestaj-o-IO-2019-2021.pdf>

Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог. (кориговано 2023). *Извештај о остваривању родне равноправности у Републици Србији за 2022. годину*.

Национална служба за запошљавање. (2023). *Извештај о раду Националне службе за 2023. годину*. Београд: НСЗ. Доступно на: https://nsz.gov.rs/filemanager/Files/Dokumenta/Izve%C5%A1taj%20i%20program%20rada%20NSZ/Izvestaj_o_radu_I_-XII_2023._godine.pdf

Национална служба за запошљавање. (2025). *Статистички билтени НСЗ*. Доступно на: <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/statisticki-bilteni-nsz/4111>

Национална служба за запошљавање. (2024). *Извештај о спровођењу за 2024. годину за Средњорочни план НСЗ 2024–2026*. Београд: НСЗ. Доступно на: <https://www.nsz.gov.rs/sadrzaj/srednjorocni-plan-nsz/4115>

Национална служба за запошљавање. (2024). *Програм рада Националне службе за запошљавање за 2024. годину*. Београд: НСЗ. Доступно на: <https://www.nsz.gov.rs/filemanager/Files/Dokumenta/Izve%C5%A1taj%20i%20program%20rada%20NSZ/Program%20rada%20NSZ%20za%202024.pdf>

Одлука о образовању Савета за родну равноправност. (2023). Доступно на: <https://minijmpdd.gov.rs/sektori/antidiskriminacija/savet-za-rodnu-ravnopravnost/>

Peaceful Change Initiative. (2023). *Жене у медијима – Истраживање у Србији*. Лондон: Peaceful Change Initiative. Доступно на: https://peacefulchange.org/wp-content/uploads/2023/03/serbia_sr.pdf

Пекиншка декларација и Платформа за деловање. (1995). Доступно на: https://ravnopravnost.org.rs/wp-content/uploads/2017/03/Pekinska_deklaracija_i_Platforma_delovanja1.pdf

Повереник за заштиту равноправности. *Родна равноправност на локалном нивоу*. Београд: Повереник за заштиту равноправности. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2022/07/Analiza-rodna-ravnopravnost-na-lokalnom-nivou.pdf>

Повереник за заштиту равноправности. (2019). *Посебан извештај о дискриминацији у области рада и запошљавања*. Београд: Повереник за заштиту равноправности. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/posebni-izvestaji/>

Повереник за заштиту равноправности. (2021). *Родна равноправност и равнотежа између пословног и приватног живота*. Београд: Повереник за заштиту равноправности. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2021/10/Istrazivanje-Wobaca-FINAL-Srb.pdf>

Повереник за заштиту равноправности. (2023). *Извештај о односу грађана и грађанки о дискриминацији у Србији*. Београд: Повереник за заштиту равноправности. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/izvestaj-o-percepciji-gradjana-i-gradjanki-o-diskriminaciji-u-srbiji/>

Повереник за заштиту равноправности. (2024). *КОДЕКС равноправности: смернице за израду кодекса антидискриминационе политике послодаваца у Србији*. Београд: Повереник за заштиту равноправности. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/wp-content/uploads/2024/12/Kodeks-ravnopravnosti-A5-ONLINE.pdf>

Повереник за заштиту равноправности. (2024). *Перцепција ромске заједнице о дискриминацији*. Доступно на: <https://ravnopravnost.gov.rs/percepromzajodiskr/>

Правилник о заштити људских права у области пружања медијских услуга (2015). „Службени гласник РС“, број 55 од 25. јуна 2015. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/drugidrzavniorganizacijep/pravilnik/2015/55/2/reg>

Правилник о дозволи за рад наставника, васпитача и стручних сарадника. (2022). „Службени гласник РС“. бр. 22 од 8. марта 2005, 51 од 12. маја 2008, 88 од 23. октобра 2015, 105 од 18. децембра 2015, 48 од 25. маја 2016, 9 од 21. јануара 2022. доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/ministarstva/pravilnik/2005/22/2/reg>

Правилник о заштити права малолетника у области пружања медијских услуга. (2024). „Сл. гласник РС“, бр. 43/2024. Доступно на: https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_zastiti_prava_maloletnika_u_oblasti_pruzanja_medijskih_usluga.html

Предлог Акционог плана за период 2024-2025. године за спровођење Стратегије превенције и заштите од дискриминације за период 2022-2030. године. Доступно на: <https://ekonsultacije.gov.rs/topicOfDiscussionPage/241/1>

Републички завод за статистику Србије. (1995). *Становништво и домаћинства Републике Србије према попису 1991. године*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G1995/Pdf/G19954001.pdf>

Републички завод за статистику. (1996). *Статистички годишњак Србије 1995*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G1995/Pdf/G19952001.pdf>

Републички завод за статистику. (2020). *Statistical Snapshot: Serbia Multiple Indicator Cluster Survey (MICS) 2019 and Serbia Roma Settlements MICS 2019*. Београд: УНИЦЕФ. Доступно на: https://www.stat.gov.rs/media/5613/mics6_statistical_snapshot_serbia.pdf

Републички завод за статистику. (2024). *Анкета о радној снази - 2024*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/trziste-rada/>

Републички завод за статистику. (2024). *Жене и мушкарци у Републици Србији*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/pdfE/G20246004.pdf>

Републички завод за статистику. (2024). *Коришћење времена у Републици Србији*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2024/Pdf/G20246014.pdf>

Републички завод за статистику. (2024). *Дипломирани студенти у Републици Србији – 2023/2024*. Београд: Републички завод за статистику. Доступно на: <https://www.stat.gov.rs/sr-latn/oblasti/obrazovanje/>

Републички завод за статистику. (2025). *Билтен. Средње образовање. Почетак школске 2024/25*. Доступно на: <https://publikacije.stat.gov.rs/G2025/Pdf/G20255719.pdf>

Share Foundation. (2024). *Родно засновано дигитално насиље у Србији*. Београд: Share Foundation. Доступно на: <https://sharefoundation.info/wp-content/uploads/2024/10/Rodno-zasnovano-digitalno-nasilje-u-Srbiji.pdf>

Савет за штампу. (2024). *Извештај о раду Савета за штампу у 2023. години*. Београд: Савет за штампу. Доступно на: <https://savetzastampu.rs/izvestaji/izvestaj-o-radu-saveta-za-stampu-u-2023-godini/>

Стална конференција градова и општина (СКГО). (2024). *Анализа учинка и капацитета јединица локалних самоуправа у примени принципа доброг управљања на локалном нивоу коришћењем „индекса добре управе“*. Београд: СКГО. https://www.skgo.org/storage/app/uploads/public/170/834/020/1708340204_Analiza%20ucinka%20dobro%20upravljanje%202023_Izvod.pdf

Стратегија развоја система јавног информисања у Републици Србији за период 2020–2025. године. (2020). „Службени гласник РС“, број 11 од 7. фебруара 2020. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2020/11/1>

Стратегија за родну равноправност (2021-2030). (2021). „Службени гласник РС“, број 103 од 4. новембра 2021. Доступно на: <https://www.rodnaravnopravnost.gov.rs/sr/dokumenti/strategije-i-akcioni-planovi/nacionalna-strategija-za-rodnu-ravnopravnost-za-period-2021>

Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године. (2021). Доступно на: https://prosveta.gov.rs/wp-content/uploads/2021/11/1-SROVRS-2030_MASTER_0402_V1.pdf

Стратегија за спречавање и борбу против родно заснованог насиља према женама и насиља у породици за период 2021-2025. године. (2021). „Службени гласник РС“, број 103 од 4. новембра 2021. доступно на: <https://www.minrzs.gov.rs/sr/dokumenti/ostalo/sektor-za-socijalnu-zastitu/strategija-za-sprecavanje-i-borbu-protiv-rodno-zasnovanog-nasilja-prema-zenama-i-nasilja-u-porodici-za-period-2021-2025-godine>

Стратегија запошљавања Републике Србије за период 2021–2026. године и Акциони план за спровођење стратегије (2021–2026). Доступно на: https://www.nsz.gov.rs/live/dokumenti/strategija_zapo_ljavanja_u_rs_za_period_2021._do_2026._godine.cid74576

Стратегија превенције и заштите од дискриминације за период од 2022. до 2030. године. (2022). „Службени гласник РС“, број 12 од 1. фебруара 2022. доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2022/12/2>

Стратегија за развој малих и средњих предузећа за период од 2023. до 2027. године. (2023). Доступно на: <https://privreda.gov.rs/dokumenta/propisi/strategije/strategija-za-razvoj-malih-i-srednjih-preduzeca-za-period-od-2023-do-2027-godine>

UNICEF. (1996). *Annual Report*.

United Nations. (1995). *Women of the World 1995: Trends and Statistics*. Доступно на: [chrome-https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/products/worldswomen/documents/ww1995.pdf](https://unstats.un.org/unsd/demographic-social/products/worldswomen/documents/ww1995.pdf)

United Nations Development Programme. (1996). *Human Development Report 1996*. New York: UNDP. Доступно на: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr1996encompleteenostats.pdf>

Уредба о утврђивању Програма подршке за развој предузетништва жена на селу у 2024. години. (2024.). „Службени гласник РС“, бр. 58 од 5. јула 2024, 85 од 25. октобра 2024. Доступно на: <https://pravno-informacioni-sistem.rs/eli/rep/sgrs/vlada/ured-ba/2024/58/8>

Устав Републике Србије. (2006). „Службени гласник РС“ бр. 98/2006 и 115/2021. Доступно на: <https://ustavni.sud.rs/ustav-rs-i-propisi/ustav-republike-srbije>

ЦРТА. (2024). *Завршни извештај Посматрачке мисије ЦРТЕ*. Доступно на: <https://cрта.rs/zavrzni-izvestaj-posmatracke-misije-crte/>

World Economic Forum. (2023). *Global Gender Gap Index 2023*. Доступно на: https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf

